

**ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ**

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

**СВІТОВИЙ РИНОК
ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ**

НАВЧАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС дисципліни

для студентів спеціальностей:

- 6.0501.03 “Міжнародна економіка“
- 6.0501.04 “Фінанси і кредит“
- 6.0501.06 “Облік і аудит“
- 6.0501.07 “Економіка підприємства“
- 6.0501.08 “Маркетинг“
- 6.0503.01 “Товарознавство і
комерційна діяльність”
- 6.0503.02 “Товарознавство та
експертиза у митній справі”
МПК

Підлягає поверненню
до університету
Примірник №_____

ПОЛТАВА-2003

Автори: Шуканов П.В., старший викладач кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України.

Левченко Г.І., доцент кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України, к. е. н.

Логвин М.М., старший викладач кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України, к. геогр. н.

Тяжкороб Г.М., асистент кафедри загальноекономічних дисциплін Полтавського університету споживчої кооперації України

Рецензенти:

Тягунова Н.М., декан товарознавчо-комерційного факультету, доцент кафедри комерційної діяльності і підприємництва, к. е. н.

Горячов О.В., доцент кафедри міжнародної економіки, к. е. н.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні кафедри загальноекономічних дисциплін 27 грудня 2002 р.,

протокол №4

В. о. зав. кафедри _____ Шуканов П.В.

"Узгоджено"

Декан факультету економіки та менеджменту

_____ проф. Вахтін С.Р.

" ___ " _____ 2003 р.

Декан товарознавчо-комерційного факультету

_____ доц. Тягунова Н.М.

" ___ " _____ 2003 р.

"Узгоджено"

Декан факультету фінансів та обліку

_____ доц. Сидоренко М.О.

" ___ " _____ 2003 р.

"Узгоджено"

Декан заочного факультету

_____ доц. Строчихін Ю.Ф.

" ___ " _____ 2003 р.

"Узгоджено"

Начальник навчального відділу

_____ доц. Герман Н.В.

" ___ " _____ 2003 р.

ВСТУП

Метою курсу “ Світовий ринок товарів та послуг ” є вивчення теоретичних основ функціонування світових товарних ринків, факторів, їх формування, показників кон’юнктури світових цін на сировинні товари, готову продукцію, сучасні послуги, а також набуття навиків укладання вигідних умов зовнішньоторгівельних контрактів, прийняття оптимальних рішень у практичній зовнішньоекономічній діяльності.

Завдання курсу СРТП полягає, по-перше, у формуванні професійних знань майбутніх спеціалістів у галузі міжнародних аспектів сучасних товарних ринків; по-друге, у володінні методикою аналізу кон’юнктури світових цін, маркетингових програм з метою створення сприятливих соціально-економічних умов інтеграції України у світове господарство та зміцнення її позицій на сучасному ринку товарів та послуг; по-третє, сприяти формуванню у студентів сучасного економічного мислення та загального світогляду, що дозволить їм більш об’єктивно сприймати та відображати найважливіші особливості і закономірності розвитку єдиного глобального ринку.

Загальний об’єкт курсу – світове господарство як сукупність національних економік, пов’язаних між собою міжнародними економічними відносинами. Спеціальним об’єктом вивчення є світовий ринок як система стійких товарно-грошових відносин між представниками різних країн світу. В зв’язку з цим при розгляді проблем курсу “ Світовий ринок товарів та послуг ” враховуються його взаємозв’язки з такими навчальними дисциплінами як “Міжнародна економіка”, “Зовнішньоекономічна діяльність”, “Міжнародний маркетинг”, “Транснаціональні корпорації” та інші.

Предмет курсу – дослідження теоретичних основ функціонування світового ринку, його товарної структури, регіональних аспектів експортно-імпортних потоків та сучасної ринкової сегментації. В процесі вивчення товарного ринку студенти повинні, по-перше, отримати теоретичні знання, пов’язані з особливостями розвитку ринку та його структурних змін, а також про моделі еволюції регіональних ринків товарів та послуг; по-друге, отримати навички впливу макроекономічних фактів на стан світового ринку з урахуванням існуючих особливостей регулювання ринкових відносин на національному і глобальному ринках; по-третє, вміти аналізувати різні інформаційні джерела, пов’язані з вивченням та прогнозуванням ринкової кон’юнктури та розвитком торгівельно-грошових відносин в умовах глобалізації світогосподарських зв’язків.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
КУРСУ “СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ”
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (денна форма навчання):

7.0501.07 ”Економіка підприємства”

7.0501.03 ”Міжнародна економіка” 7.0501.04 “Фінанси”,

7.0501.06 “Облік і аудит”, 7.0501.08 ”Маркетинг”

7.0503.01 “Товарознавство і комерційна діяльність”

7.0503.02 “Товарознавство та експертиза в митній справі”

№ пп	НАЗВА ТЕМ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН ЗА ВИДАМИ ЗАНЯТЬ				
		Разом	Аудиторні заняття			Поза-аудиторні заняття
			Лекції	Семінарські заняття	Індивідуальні заняття	Самостій-на робота
1	2	3	4	5	6	7
1	Світовий ринок товарів та послуг: сутність і структура	4	1	1	-	2
2	Міжнародний розподіл праці і світовий ринок	5	1	1	1	2
3	Міжнародна економічна інтеграція	5	2	1	-	2
4	Кон’юнктура та ціноутворення на СРТП	6	-	1	1	4
5	Конкуренція та монополізація на світовому ринку	5	-	1	1	3
6	Світовий ринок (СР) капіталів	4	-	1	1	2
7	СР праці	5	1	1	1	2
8	Міжнародне регулювання СР	4	-	1	1	2

9	Регіональна структура СР	11	1	-	-	10
10	Товарна структура світового ринку	5	2	1	-	2
11	Міжнародні товарні номенклатури	3	1	1	-	1
12	СР мінерально-сировинних товарів та матеріалів	6	-	1	1	4
13	СР дорогоцінних металів і діамантів	2	-	1	-	1
14	СР паливно-енергетичних товарів	4	1	1	-	2
15	СР машин, устаткування та товарів тривалого користування	9	1	1	1	6
16	СР продовольчих товарів	8	1	2	-	5
17	СР послуг	8	2	1	2	3
18	СР транспортних і туристичних послуг	4	-	1	-	3
19	Зовнішня торгівля України	6	1	2	-	3
20	Проблеми міжрегіональних торговельно-економічних відносин	4	1	-	-	3
	Всього	108	16	20	10	62

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
КУРСУ “СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ”
ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (заочна форма навчання):
7.0501.07 ”Економіка підприємства”
7.0501.04 “Фінанси”, 7.0501.06 “Облік і аудит”,
7.0501.08 ”Маркетинг”,7.0503.01 “Товарознавство і комерційна
діяльність”,7.0503.02 “Товарознавство та експертиза в митній
справі”

№ пп	НАЗВА ТЕМ	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН ЗА ВИДАМИ ЗАНЯТЬ			
		Разом	Аудиторні заняття		Позааудиторні заняття
			Лекції	Семінарські заняття	Само-стійна робота
1	2	3	4	5	6
1	Світовий ринок товарів та послуг: сутність і структура	7	2	1	4
2	Міжнародний розподіл праці і світовий ринок	3	–	–	3
3	Міжнародна економічна інтеграція	5	-	1	4
4	Кон’юнктура та ціноутворення на СРТП	6	-	-	6
5	Конкуренція та монополізація на світовому ринку	5	-	-	5
6	Світовий ринок (СР) капіталів	6	1	1	4
7	СР праці	4	-	1	3
8	Міжнародне регулювання СР	6	-	-	6
9	Регіональна структура СР	13	1	-	12

10	Товарна структура світового ринку	5	-	-	5
11	Міжнародні товарні номенклатури	3	-	-	3
12	СР мінерально-сировинних товарів та матеріалів	6	1	-	5
13	СР дорогоцінних металів і діамантів	3	-	1	2
14	СР паливно-енергетичних товарів	4	-	1	3
15	СР машин, устаткування та товарів тривалого користування	11	1	2	8
16	СР продовольчих товарів	4	-	-	4
17	СР послуг	9	1	-	8
18	СР транспортних і туристичних послуг	2	-	-	2
19	Зовнішня торгівля України	3	1	-	2
20	Проблеми міжрегіональних торговельно-економічних відносин	3	-	-	3
	Всього	108	8	8	92

ПРОГРАМА КУРСУ.

Тема 1. Світовий ринок товарів та послуг: сутність і структура.

Поняття „Світовий товарний ринок“. Значення світових товарних ринків. Внутрішній, національний і міжнародний ринок. Взаємозв'язки господарської кон'юнктури, галузей матеріального виробництва і товарних ринків. Товарна, регіональна і соціальна-економічна структури світового ринку. Закономірності і фактори розвитку світових товарних ринків. Закритий і відкритий сектори світового ринку. Циклічність світового виробництва і сучасні тенденції розвитку товарних ринків. Вплив НТР на розвиток товарних ринків. Валютне - кредитні умови розвитку світових товарних ринків. Преференціальний режим.

Тема 2. Міжнародний розподіл праці і світовий ринок.

Міжнародний розподіл праці - об'єктивна основа розвитку світової спеціалізації країн на виробництві експортних товарів. Аналіз факторів і тенденцій розвитку.

Міжнародний поділ праці. Загальний, частковий і одиничний поділ праці та формування міжнародної предметної, подетальної та технологічної спеціалізації виробництва товарів. ТНК і внутріфірмовий обмін товарами. Економічні теорії абсолютних переваг міжнародної спеціалізації виробництва експортних товарів і економічної ефективності їх обміну на світовому ринку.

Проблеми поглиблення міжнародного поділу праці і участі України в міжнародній спеціалізації виробництва конкурентоздатних експортних ресурсів на світовий ринок.

Тема 3. Міжнародна економічна інтеграція.

Соціально-економічна і політична сутність інтеграції, її причини і рушійна сила. Особливості інтеграції країн у різних соціально-економічних умовах. Форми інтеграційних об'єднань. Регіональні економічні об'єднання.

Об'єктивні передумови, економічні і політичні цілі західноєвропейської економічної інтеграції. Римський договір про „Спільний ринок“. Розвиток механізму регулювання інтеграційних процесів. Принцип міждержавного співробітництва і „Національний принцип“. Інститути Європейського Союзу (ЄС).

Інтеграційна стратегія співробітництва, створення митного союзу і розвиток зовнішньої торгівлі країн ЄС. Єдина тарифна зона „чотирьох

свобод" - переміщення товарів, капіталів, послуг, робочої сили.

Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ).

Економічні відносини ЄС, США, Японії. Західноєвропейська інтеграція і країни, що розвиваються.

Інтеграційні процеси в Північній Америці. Американсько-канадська інтеграція.

Інтеграційні процеси в економіці країн, що розвиваються.

Проблеми розвитку економічної інтеграції у східноєвропейських країнах у нових умовах переходу до ринкової економіки. Створення нової моделі економічної інтеграції у країнах СНД.

Тема 4. Кон'юнктура та ціноутворення на СРТП.

Поняття кон'юнктури світових товарних ринків. Взаємодія господарської кон'юнктури та комерційної діяльності. Кон'юнктуруючі фактори та умови формування кон'юнктури. Основні форми проявлення ринкової кон'юнктури та їх характерні риси.

Головні показники кон'юнктури товарного ринку. Методика аналізу кон'юнктури окремого товарного ринку і розробка прогнозу його розвитку.

Економічні закони розвитку світового господарства і ціноутворення на світовому товарному ринку.

Головні джерела відомостей про світові ціни. Проблеми регулювання світових цін. Роль ГАТТ у регулюванні світових цін на товарних ринках. Система міжнародних торговельних преференцій.

Тема 5. Конкуренція та монополізація на світовому ринку.

Конкуренція і монополія – невід'ємні риси світового ринку.

Конкуренція як економічний процес взаємодії та боротьби продуцентів та постачальників продукції за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів на світовому ринку. Цінова і нецінова конкуренція.

Монополізація світових ринків як встановлення пануючого положення на світовому ринку могутніх фірм у процесі конкурентної боротьби. Завоювання ринкової влади, розподіл сегментів світового ринку. Зливання і поглинання фірм у процесі конкурентної боротьби на світових ринках. Види монопольної діяльності. Діяльність ТНК. Роль ТНК у насиченні світових ринків товарами.

Тема 6. Світовий ринок капіталів.

Міжнародна міграція капіталів як форма зовнішньо економічних зв'язків. Сутність експорту капіталу. Рух позичкового капіталу у сфері міжнародних кредитних відносин. Посилення ролі держави у вивозі капіталу. Збільшення частки прямих іноземних інвестицій. Діяльність міжнародних фінансово-кредитних організацій (ТНБ і ТНК) в обороті капіталів.

Світовий ринок позикових капіталів, його функціональна і інституційна структура, географічна локалізація. Євро ринок основа світового ринку капіталів. Зростання експорту капіталу із західної Європи. Японія – експортер капіталу. Перетворення США в нетто – імпортера капіталу. Вивіз капіталу в країни з перехідною економікою.

Основні види кредитних операцій на світовому ринку капіталів. Україна на світовому ринку капіталів.

Тема 7. Світовий ринок праці.

Поняття міжнародної міграції. Економічна природа, рушійні сили і етапи міжнародної міграції робочої сили. Маштаби, форми і основні тенденції розвитку сучасних міграційних процесів. Соціально-економічні наслідки міжнародної трудової міграції. Міжнародна міграція робочої сили і платіжні баланси країн.

Загальні закономірності створення світового ринку робочої сили. Головні регіони і центри міжнародного притягання і експорту робочої сили.

Державне і міжнародне регулювання трудової міграції. Міжнародна організація праці і її роль у вирішенні питань безробіття і захисту прав трудящих. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.

Тема 8. Міжнародне регулювання світового ринку.

Сутність і структура системи регулювання світового ринку. Національна держава як регулятор національного ринку. Міжнародна система регулювання світогосподарських зв'язків. Ціновий механізм та валютно-фінансові інструменти регулювання світового ринку.

Зміст і механізм державної зовнішньоекономічної політики та її особливості в різних групах країн (розвинутих, що розвиваються, з перехідною економікою).

Міжнародна координація економічної політики. Генеральна угода по тарифах і торгівлі (ГАТТ) та регулювання світової торгівлі. Історія утворення ГАТТ/СОТ, її організаційна структура та особливості функціонування. Проблеми взаємодії України і СОТ.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Її

регулюючаї функції та структура. Головні комісії ЮНКТАД.

Тема 9. Регіональна структура світового ринку

Регіональна структура світового ринку як географічний розподіл торгівлі по групах країн та регіонах. Група найбільших експортерів світу та особливості перерозподілу країн в її рангованому ряді. Експансія Японії на світовому ринку. Роль Європейського Союзу у світовій торгівлі.

Місце країн, що розвиваються на світовому ринку товарів та послуг. Зростання ролі Нових індустріальних країн у світовому експорті. Країни ОПЕК на світовому ринку.

Інтеграція країн з перехідною економікою у світову торгівлю. Україна на світовому ринку товарів та послуг.

Найважливіші регіональні ринки світу.

Тема 10. Товарна структура світового ринку.

Товарна структура світового ринку: поняття та особливості. Сучасна товарна структура світового ринку, зміни структурі товарообігу. Особливості товарних структур експорту та імпорту розвинутих країн, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою. Зміни в товарній структурі товарів та послуг. Вплив НТР на товарну структуру світового ринку.

Тема 11. Міжнародні товарні номенклатури.

Поняття “міжнародна товарна номенклатура”. Значення міжнародних товарних номенклатур, необхідність їх дії на світовому ринку. Стандарти міжнародної організації по стандартизації (ІСО). Штрихові коди товарів.

Стандартна міжнародна товарна класифікація ООН (СМТК). Брюссельська митна номенклатура. Гармонізована система опису та кодування товарів (ГС).

Тема 12. Світовий ринок мінерально-сировинних товарів та матеріалів

Роль мінерально-сировинних ринків у розв’язанні глобальної сировинної проблеми. Класифікація світових ринків мінеральної сировини.

Фактори розвитку кон’юктури світових ринків мінеральної сировини. Структурні зміни у споживанні мінеральної сировини. Особливості формування попиту на світових ринках сировини та металів.

Ціноутворення на світових ринках сировини. Ринкова політика

монополій. Роль товарних асоціацій на сировинних ринках.

Світові товарні біржі заліза, алюмінію, міді, олова, свинцю.

Регіональна структура експортно-імпортних потоків мінерально-сировинних товарів та металів.

Тема 13. Світовий ринок дорогоцінних металів і діамантів.

Головні країни-постачальники на світовий ринок золота, срібла, платини, діамантів.

Ринок золота. Золоті запаси країн світу. Вільний ринок золота. Золотий пул. Золоті біржі світу, золоті аукціони, золоті ділери. Ф'ючерсні операції золотом. Міжнародні банки на золотих ринках світу. Сфери і форми споживання золота. Золота міжнародна валютна система. Демонетизація золота. Ринок дорогоцінних металів та діамантів. Країни-експортери срібла, платини, дорогоцінного каміння, діамантів. Кон'юнктура світових цін на дорогоцінні метали та каміння.

Тема 14. Світовий ринок паливно-енергетичних товарів

Структура споживання паливних та енергетичних товарів у різних країнах світу.

Характеристика світового ринку нафти та нафтопродуктів. ОПЕК і ринок нафти. Діяльність міжнародних нафтових компаній на світовому ринку.

Світовий ринок газу. Фактори формування кон'юнктури газового ринку. Попит і світові ціни на газ. Країни-експортери і країни-імпортери газу.

Світові ринки вугілля, електроенергії, урану, інших енергоносіїв.

Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок нафти і газу.

Тема 15. Світовий ринок машин, устаткування та товарів тривалого користування.

Міжнародний поділ праці у світовому машинобудуванні і експортна спеціалізація. Динамічні зміни товарної структури ринку машинобудівних товарів. Конкурентні "торгові війни". Політика торгового протекціонізму Роль технічного обслуговування в експорті продукції машинобудування.

Структура світового ринку товарів тривалого користування. Форми торгівлі товарами тривалого користування. Ринок електронної апаратури, домінуючі експортери, зростання ролі НІК на ринку електронних виробів. Ринок холодильної техніки. Головні продуценти та експортери, динаміка виробництва торгівлі.

Міжнародна спеціалізація країн у світовій хімічній промисловості і аналіз пропозиції хімічних товарів на світовому ринку. Монополізація світових ринків хімічних товарів.

Міжнародний поділ праці у світовому лісовому господарстві та виробництво експортних лісових товарів. Фактори розвитку кон'юнктури світового ринку лісових та целюлозно-паперових товарів.

Тема 16. Світовий ринок продовольчих товарів.

Міжнародна спеціалізація у світовому агропромисловому виробництві та пропозиція сільськогосподарської сировини і продовольчих товарів на світовому ринку.

Формування світових цін на продовольчі товари. Монополізація світових продовольчих ринків. Міжнародні товарні асоціації на ринках збуту продовольчих товарів. Демпінгова торгівля.

Характеристика світових ринків зерна, м'яса, молочних товарів, цукру, олії, тропічних і субтропічних товарів (кави, какао, чаю, винограду, бананів, ананасів, цитрусових, тощо).

Регіональна структура експорту та імпорту продовольчих товарів. Роль ФАО (Продовольча і сільськогосподарська організація ООН) в регулюванні світової торгівлі продтоварами.

Зовнішньоекономічна діяльність України на світовому ринку продовольчих товарів.

Тема 17. Світовий ринок послуг.

Значення світового ринку послуг у розвитку матеріального виробництва та в задоволенні потреб населення країн світу.

Міжнародна торгівля ліцензіями, патентами, "ноу-хау". Головні країни-експортери ліцензій. Внутріфірменна ліцензійна торгівля. Ліцензійні угоди. Ліцензійні платежі.

Світовий ринок лізингу. Хайринг. Рентинг.

Світовий ринок інжинірингових та консультаційних послуг.

Світовий ринок франчайзингу як самостійної галузі послуг.

Ринок послуг бізнесу, комп'ютерних, телефонно-телекських, рекламних, юридичних, облікових, фінансових послуг.

Тема 18. Світовий ринок транспортних і туристичних послуг.

Роль транспорту в обслуговуванні світового ринку. Види міжнародних сполучень. Прямі, змішані (комбіновані) та прямі змішані сполучення.

Морський транспорт у міжнародних сполученнях. Структура морських грузопотоків. Інші види міжнародних перевезень.

Поняття фрактового ринку Місце фрактових послуг у світовій транспортній системі. Провідні країни-фрахтувальники морських суден і географічні напрямки фрахтування.

Місце міжнародного туризму у світовому ринку послуг, Розвиток міжнародного туризму.

Характеристика рекреаційних районів світу. Проблеми і перспективи розвитку міжнародного туризму в Україні.

Тема 19. Зовнішня торгівля України

Товарна і регіональна структура експорту України. Якість експортних ресурсів. Проблеми конкурентної спроможності товарів.

Товарна і регіональна структура імпорту. Світові ціни і проблеми міжнародних розрахунків України. Проблеми створення митного режиму України.

Проблеми і перспективи формування нової моделі експортно-імпортних потоків товарів у нових умовах ринкової економіки України.

Тема 20. Проблеми міжрегіональних торговельно-економічних відносин.

Об'єктивні передумови розвитку основних напрямків регіональних економічних зв'язків. Проблеми внутрішньосистемних економічних взаємозв'язків промислово розвинутих капіталістичних країн (трьох центрів світового розвитку), країн – “третього світу” та країн з перехідною економікою.

Економічне співробітництво “Схід-Захід” та проблеми торговельно-економічної політики. Особливості економічних відносин “Північ-Південь” та боротьба молодих держав за Новий міжнародний економічний порядок (НМЕП). Проблеми регіонального економічного співробітництва “Південь-Південь”.

Проблеми розвитку економічної інтеграції у східноєвропейських країнах. Створення нової моделі економічної інтеграції. Східноєвропейське співробітництво і торгівля (СЕСТ). Дунайсько-адриатичне угруповання. Карпатська група країн. Міжнародна організація сприяння економічному співробітництву (МОСЕС). Чорноморське економічне співробітництво. Співробітництво країн Центральної Азії (Середня Азія і Казахстан). Україна в інтеграційних угрупованнях країн.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Семінарське заняття 1.

Тема 1. Світовий ринок товарів та послуг (СРТП): сутність і структура.

Питання для обговорення.

1. Світове господарство і світовий ринок товарів та послуг.
2. Товарна структура світового ринку. Структурні зміни світового експорту і світового імпорту товарів.
3. Світовий ринок послуг, його особливості і структура.
4. Регіональна структура СРТП. Географічні зміни напрямків експортно-імпортних потоків товарів.
5. Соціально-економічна структура світового ринку.

Завдання 1. На основі статистичних даних розрахуйте: 1) обсяги зовнішньоторгівельного обороту і експортно-імпортне сальдо; 2) темпи зростання сукупного експорту та імпорту в 2000, 2001 та 2002 році.

Прокоментуйте результати розрахунків.

Таблиця 1. Зовнішньоторгівельні потоки України.

	1999	2000	2001	2002
Експорт, млн. \$	19,1	19,0	16,4	15,2
Імпорт, млн. \$	18,8	18,5	16,1	12,9

Література: 2 (с. 3-12), 3 (с. 3-7), 5 (с.9-21).

Тема 2. Міжнародний розподіл праці (МПП) і світовий ринок.

Питання для обговорення.

1. Сутність міжнародного розподілу праці. Загальний, частковий і одиничний розподіл праці.
2. Фактори впливу та сучасні тенденції розвитку МПП.
3. Класичні економічні теорії абсолютних (А.Сміт) та відносних (Д.Рікардо) переваг МПП.
4. Фактори виробництва і неокласична теорія Хекшера-Оліна. “Парадокс В. Леонтьєва”
5. Нові та новітні теорії зовнішньої торгівлі і МПП (експорту технологічно нових товарів, циклу життя продукту, міжнародної конкурентоспроможності нації).

Завдання 1.

Співставте товарну структуру українського і світового експорту і розрахуйте коефіцієнти спеціалізації України по окремих товарних

групах. Дайте оцінку рівня ефективності міжнародної спеціалізації України.

Завдання 2.

Назвіть плюси та мінуси двох напрямів зовнішньоекономічної політики: протекціонізму та вільної торгівлі. Співставте їх. Поясніть, чому існують штучні торгівельні бар'єри у міжнародній торгівлі.

Завдання 3.

Побудуйте діаграму внутрішнього попиту і пропозиції для товару, у виробництві якого Україна не має відносних переваг. Покажіть вплив іноземного імпорту на внутрішні ціни на кількісні параметри. Покажіть на діаграмі захисне мито, яке зменшить (майже наполовину) обсяги імпорту, що передбачається.

Література: 2 (с.3-12), 3 (с. 3-7), 5 (с.69-89), 6 (с.5-37).

Семінарське заняття 2.

Тема 3. Міжнародна економічна інтеграція

Питання для обговорення.

1. Основні етапи і чинники розвитку міжнародної економічної інтеграції
2. Сутність глобалізації і значення світової торгівлі в інтернаціоналізації світу
3. Найважливіші інтеграційні об'єднання світу в їхньому впливі на розвиток світового ринку

Завдання 1. На контурній карті світу позначити основні інтеграційні об'єднання (ЄС, ЄАВТ, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН).

Література: 3 (с.3-7 , 132-144) , 5 (с.21-58), 6 (с.164-225).

Тема 4. Кон'юнктура та ціноутворення на СРТП.

Питання для обговорення.

1. Поняття кон'юнктури світових товарних ринків, кон'юнктуруоутворюючі фактори і умови її формування.
2. Основні форми прояву кон'юнктури та їх характерні риси.
3. Експортні й імпортні ціни. Функції експортних цін, процес їх формування.
4. Головні джерела відомостей про світові ціни.

Завдання 1.

Проаналізуйте кон'юнктуру ринку окремого товару на основі динаміки цін, товарних запасів, обсягів продажу.

Таблиця 2. Товарні запаси та обсяг продажу.

Місяць	Товарообіг доларів	Обсяг продажу, одиниць	Ціна, доларів за одиницю	Товарні запаси	
				одиниць	днів продажу
1	6120	510	12	53	3,1
2	7680	480	16	51	3,2
3	10260	270	38	45	5
4	8190	210	39	52	7,4
5	4950	90	55	53	17,4

Література. 2 (с.9-12), 4 (с.72-103), 6 (с.267-312).

Семінарське заняття 3.

Тема 5. Конкуренція та монополізація на світовому ринку.

Питання для обговорення.

1. Поняття та значення конкуренції і конкурентної боротьби на світовому ринку.
2. Товарні знаки і торговельні марки фірм в конкурентній боротьбі.
3. Поняття монополізації світових ринків. Структура світових ринків за ступенем монополізації.
4. Роль транснаціональних корпорацій на світових товарних ринках.

Завдання 1.

Назвіть і охарактеризуйте основні сучасні форми освоєння транснаціональними корпораціями світового ринку. Наведіть приклади і зробіть висновки.

Завдання 2.

За рекомендованою літературою підібрати інформацію про першу “десятку” найпотужніших ТНК світу.

Література. 2 (с.8), 5 (с.540-578).

Тема 6. Світовий ринок капіталів.

Завдання 1. За встановленою домовленістю МВФ надасть Камеруну цільовий кредит для розвитку державних родовищ нафти і переробних підприємств. При цьому МВФ буде єдиним кредитором Камеруну, а існуючий в країні уряд не може бути зкинута.

Таблиця 3. Умови одержання і виплати займу (млн.дол.)

Рік	Надходженн я коштів від МВФ	Накопичена сума боргу в кінці року	Величина процентних боргових виплат (із 8%)	Додаткові доходи від експорту нафти
1.	200	200	0	0
2.	100	300	16	40
3.	50	350	24	45
4.	0	350	28	50
5.	-50 (сплата)	300	28	50
6.	-50 (сплата)	250	24	50

Чи буде коли-небудь уряд Камеруну зацікавлений в тому, щоб за даних умов відмовитись від сплати за кредит. Будь-які варіанти відповіді обґрунтуйте і поясніть, враховуючи дані таблиці.

Завдання 2. На контурній карті виділіть найбільші фінансові центри на основі яких функціонує ринок капіталів.

Література: 1 (с. 139-153), 2 (с. 274-287; с. 443-474), 3 (с. 66-81; 105-134), 4 (с. 48-50; с. 140-160; с. 303-368), 5 (с.439-512), 6 (с. 23-38), 7 (с. 70-88), 8 (с. 8), 9 (с. 74-75), 10 (с. 175-174).

Семінарське заняття 4.

Тема 7. Світовий ринок праці.

Питання для обговорення.

1. Особливості формування світового ринку праці.
2. Головні райони і ринки міжнародного притягнення та експорту трудових ресурсів.
3. Соціально – економічні та культурно – політичні наслідки міжнародної трудової міграції.
4. Державне і міжнародне регулювання міжнародної міграції робочої сили.
5. Проблеми трудової міграції та тенденції розвитку ринку праці в Україні.

Завдання 1. З наведеного переліку країн складіть таблицю, в якій розділіть їх на дві групи.

Країни міжнародної міграції робочої сили	
Основні центри еміграції	Основні центри іміграції

Австралія, Австрія, Алжир, Аргентина, Ангола, Афганістан, Бангладеш, Бельгія, Болівія, Боствана, Великобританія, В'єтнам, Єгипет, Замбія, Зімбабве, Узраїль, Індія, Індонезія, Іран, Італія, Канада, Кувейт, Лівія, Мадикаскар, Малайзія, Марокко, Мексіка,

Мозамбік, Нідерланди, Нова Зеландія, ОАЕ, Оман, Пакистан, ПАР, Парагвай, Перу, США, Соломонові Острови, СРЮ, Судан, Таїланд, Туніс, Турція, Україна, Фіджі, Франція, ФРН, Швейцарія, Шри – Ланка.

Завдання 2. Грунтуючись на отримані в першому завданні результати, виділіть на контурній карті найважливіші країни і регіони, що віддають і приймають мігрантів і формують світовий ринок праці. Вкажіть основні напрями міграції робочої сили.

Завдання 3. Визначайте загальну суму чистих доходів іноземних робітників за рік, якщо кожний мігрант щомісяця переказує на батьківщину в середньому 105 дол. США. Крім цього приблизно така ж сума залишається в якості збережень у робітника – мігранта. За даними ООН щорічна міжнародна міграція робочої сили складає 25 млн.чол.

Література: 1 (с. 128-136), 6 (с. 46-56), 11 (с. 45-72), 12 (с. 45-51), 13 (с. 99-105), 2 (с. 427-442), 4 (с. 46-48), 5 (с.376-432).

Тема 8. Міжнародне регулювання світового ринку.

Питання для обговорення.

1. Сутність і структура системи регулювання світового ринку.
2. Зміст і механізм державної зовнішньоекономічної політики, її особливості в різних групах країн. Вільна торгівля і протекціонізм.
3. ГАТТ/СОТ та регулювання світової торгівлі. Історія утворення та розвитку ГАТТ/СОТ.

Завдання 1. Укажіть, які з митних тарифів за методом утворення відносяться до автономних, специфічних чи комбінованих:

Таблиця 4. Тарифна класифікація товарів.

Код товару згідно з ГС	Опис товару згідно з ГС	Ставки вільного мита (в% до митної вартості)	
		пільгова	повна
39.06.90000	смоли акрилові	1	10
39.06.91100	смоли поліефірні	1	10
94 05 40100	Пронсектори	15	20
84 61 30000	верстати протяжні	0	10
04 04	Сироватка молочна	30	30
		але не менше як 0,18 ЕВРО за 1 кг.	

Продовження таблиці 4

15.15	Жири й олія рослинні та їх фракції	30	30
		але не менше як 0,15 ЕВРО за 1 кг.	
08 01	Горіхи, кокосові, бразильські	10	0,2
		ЕВРО за 1 кг.	
18 01	Какао-боби, цілі і дроблені, сири або смажені	2	10
		але не менше як 0,1 ЕВРО за 1 кг.	

Завдання 2

Співпоставте рівень ставок митних тарифів у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються. Зробіть висновки .

Завдання 3

Проаналізуйте по регіонах світу рівень і співвідношення тарифних та нетарифних бар'єрів (НТБ) у країнах, що розвиваються. Дайте оцінку ситуації.

Таблиця 5. Регіональні особливості тарифних та нетарифних бар'єрів.

Регіон	Промислові товари		Всі товари	
	Тарифи	НТБ	Тарифи	НТБ
Східна Азія	22	20	21	22
Південна Азія	81	47	77	48
Європа, Близький Схід і Північна Африка	26	31	24	32
Африка	30	30	33	30
Латинська Америка та Карибський басейн	34	27	32	28
У середньому	34	27	32	28

Література. 3 (с.7-97), 5 (с. 169-221), 6 (с.146-187).

Семінарське заняття 5.**Тема 10. Товарна структура світового ринку.****Питання для обговорення.**

1. Поняття та особливості товарної структури світового ринку.
2. Основні тенденції змін у структурі товарообігу світового ринку.

3. Особливості товарної структури експорту та імпорту країн різних типів.

4. Місце послуг у товарній структурі світового ринку.

Завдання 1. На основі статистичних даних проаналізуйте сучасну структуру експорту та імпорту України. Виявіть найважливіші статті експорту та тенденції його зміни.

Література. 2 (с.4-7), 3 (с.161-165), 4 (с.130-157), 6 (с.64-72).

Тема 11. Міжнародні товарні номенклатури.

Питання для обговорення.

1. Поняття та значення міжнародних товарних номенклатур.

2. Гармонізована система опису та кодування товарів, її основні завдання, принципи класифікації товарів, структура.

3. Штрихові товарні коди.

Завдання 1.

Проаналізуйте товарну структуру світового експорту за розділами Номенклатури Гармонізованої системи опису та кодування товарів, яка дана в додатку.

Завдання 2.

Відповідно номенклатури Гармонізованої системи опису та кодування товарів складіть таблицю "Товарна структура експорту та імпорту України у 2003 році". Дайте порівняльну характеристику експорту та імпорту України, зробіть висновки.

Література. 6 (с.234-238).

Семінарське заняття 6.

Тема 12. Світовий ринок матеріально - сировинних товарів та матеріалів.

Питання для обговорення.

1. Загальна характеристика мінерально-сировинних ресурсів

2. Світовий ринок залізної та марганцевої руди.

3. Світовий ринок металів.

4. Світовий ринок неметалічних руд.

Завдання 1. Зобразити на контурній карті країни та регіони, що спеціалізуються на експорті основних видів мінерально - сировинних ресурсів.

Завдання 2. Показати основні потоки металів на світовому ринку.

Завдання 3. Розкрити особливості світового ринку неметалічних руд.

Література. 2 (с. 12-17), 5 (с.237-254), 6 (с.125-136), 35(с.149).

Тема 13. Світовий ринок дорогоцінних металів і діамантів.

Питання для обговорення.

1. Світовий ринок золота.

2. Світовий ринок дорогоцінних металів.

3. Світовий ринок дорогоцінних каменів.

Завдання 1. Дати загальну характеристику світовому попиту на злиткове золото згідно таблиці:

Таблиця 6. Світовий попит на злиткове золото (в тоннах).

	1991	1992	1993	1994	1995
Фабрикаційний попит	2860	3184	3031	3065	3261
В тому числі для виробництва ювелірних виробів	2340	2739	2541	2604	2749
Інших виробів	342	325	344	362	385
Монет та медалей	178	120	146	99	127
Інвестиції та інші операції	297	386	529	290	366
Закупки в держрезерви	236	376	112	99	183
Весь попит	3393	3946	3672	3454	3810

Завдання 2. Які фактори впливають на рівень виробництва та рівень споживання золота? Обґрунтувати згідно табличного матеріалу.

Таблиця 7. Головні виробники золота (в тонах чистого металу)

Країни	1992	1993	1994	1995
ПАР	614	620	584	522
США	329	332	326	329
Австралія	244	247	255	254
Канада	160	153	146	150
Китай	113	121	124	136
Росія	134	144	137	128

Таблиця 8. Основні споживачі золота

	1992		1993		1994		1995	
	Фабрикаційний попит	Для ювелірних виробів	Фабрикаційний попит	Для ювелірних виробів	Фабрикаційний попит	Для ювелірних виробів	Фабрикаційний попит	Для ювелірних виробів
Італія	473	461	452	441	447	435	458	446
Індія	304	294	282	259	370	346	426	401
Китай	200	190	186	173	215	203	204	191
Саудівська Аравія		153		148		127		153
США	219	132	233	140	236	147	250	148
Індонезія		79		74		112		133
Туреччина	119	116	134	127	122	81	110	110
Тайвань		160		128		114		102
Сянган	99	95	89	85	88	83	87	82
Японія	190	104	219	88	187	85	187	78

Література. 2 (с.25-30), 5 (с.237-254).

Семинарське заняття 7.

Тема 14. Світовий ринок паливно енергетичних товарів.

Питання для обговорення.

1. Світовий ринок нафти і нафтопродуктів.
2. Світовий ринок природного газу.
3. Світовий ринок вугілля.
4. Світовий ринок електроенергії. Нетрадиційні джерела енергії.
5. Проблеми і перспективи України на світовому ринку паливно – енергетичних товарів.

Завдання 1. За даними таблиці 1 виконати секторні або стовпчикові діаграми:

Таблиця 9. Зміна структури світового енергоспоживання, %.

	1980р	1990р	2020р
Всього	100	100	100
Вугілля	40,6	26,1	28,5
Нафта	29,0	31,8	26,7
Природний газ	11,6	19,3	20,9
Відтворювальні джерела енергії	14,5	12,5	12,2
Гідроенергія	4,3	5,7	5,8
Атомна енергія	---	4,5	5,8

Завдання 2. Дати письмову характеристику тенденціям у споживанні видів палива.

Завдання 3. Виконати картосхему основних нафтових перевезень у світі.

Завдання 4. Обґрунтувати фактори впливу на світові ціни нафти, вугілля, природного газу.

Література. 2 (с.12-21), 5 (с.237-254, 280-295), 6 (с.136-145).

Тема 15. Світовий ринок машин, устаткування та товарів тривалого користування.

Питання для обговорення.

1. Світовий ринок машин та устаткування.
2. Світовий ринок товарів тривалого користування.
3. Світовий ринок хімічних товарів.
4. Світовий ринок лісових та целюлозно-паперових товарів.

Завдання 1. Зобразити схему товарних потоків легкових автомобілів.

Література. 2 (с.21-23, 30-41, 44-48), 5 (с.257-265, 305-311).

Семінарське заняття 8.

Тема 16. Світовий ринок продовольчих товарів.

Питання для обговорення.

1. Основні риси і особливості світового ринку продовольчих товарів.
2. Товарна структура міжнародної торгівлі продовольчими товарами.
3. Регіональна структура продовольчих товарів на світовому ринку.
4. Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок продовольчих товарів.

Завдання 1. На контурній карті світу вкажіть основні країни – імпортери кави.

Завдання 2. За даними статдовідника визначте обсяг виробництва окремих видів сільськогосподарських продуктів у розрахунку на одну людину та місце України серед перерахованих держав за цим показником.

Література. 4 (с.226-240), 5 (с.395-305), 6 (с.108-125), 36 (с.556-557).

Семінарське заняття 9.

Тема 17. Світовий ринок послуг.

Питання для обговорення.

1. Значення, особливості та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами.
2. Сучасна структура світового ринку послуг.
3. Міжнародний інжиніринг: сутність, види, особливості. Світовий ринок інжинірингових та консультаційних послуг.
4. Світовий ринок інформаційних послуг.
5. Світовий ринок лізингу; його особливості і структура.

Завдання 1. На основі статистичних даних розрахуйте питому вагу окремих видів послуг в загальному обсязі їх експорту та імпорту, складіть таблицю “Структура експорту-імпорту послуг України у 200... році”.

Прокоментуйте результати розрахунків і зробіть висновки.

Завдання 2. Проаналізуйте структуру експорту та імпорту послуг по Полтавській області у 2000-2002рр. по групах послуг. Зробіть

Завдання 3. На основі статистичних даних розрахуйте показники регіональної структури експорту та імпорту послуг України в 200... році. За результатами розрахунків складіть таблицю та проаналізуйте її висновки.

Література. 5 (с.331-337, 350-376), 6 (с.313-348).

Тема 18. Світовий ринок транспортних і туристичних послуг.

Питання для обговорення.

1. Роль і види міжнародних транспортних послуг на світовому ринку.
2. Поняття, фактори і особливості розвитку фрахтового ринку.
3. Особливості торгівлі туристичними послугами.

Завдання 1. Дайте оцінку динаміки прибуття іноземних туристів по регіонах світу за 1950-2000 роки на основі абсолютних показників, проаналізуйте тенденції структурних зрушень.

Завдання 2. Проаналізуйте причини скорочення кількості іноземних туристичних груп для відвідування України.

Література. 2 (с.60-69), 5 (с.337-350), 6 (с.387-440).

Семінарське заняття 10.

Тема 19. Зовнішня торгівля України.

Питання для обговорення.

1. Значення й основні чинники розвитку зовнішньої торгівлі України.
2. Товарна і регіональна структура експортно-імпортних потоків України.
3. Проблеми і перспективи розробки сучасної стратегії виходу України на світовий ринок.

Завдання 1. На контурній карті позначити країни – основні торгівельні партнери України.

Завдання 2. Проаналізувати чинники, що зумовлюють сучасну товарну і регіональну структуру зовнішньої торгівлі України.

Література. 2 (с.69-77), 3 (с.152-165).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ

Тема 1: Світовий ринок товарів та послуг: сутність і структура.

Теми рефератів.

1. Геоекономічні пріоритети України.
2. Проблеми входження України до світової господарської системи.
3. Основні напрямки формування відкритої економіки України.
4. Інтернаціоналізація української економіки.

Методичні рекомендації

Світовий ринок товарів та послуг являє собою сукупність національних ринків, поєднаних між собою всесвітніми господарськими зв'язками на основі міжнародного поділу праці, спеціалізації, кооперування, інтеграції виробництва і збуту товарів та послуг.

Тому при вивченні теми потрібно чітко відрізнити поняття внутрішнього, національного, міжнародного і світового ринку.

Структура світового товарного ринку можна розглянути в кількох аспектах, найважливішими з яких є регіональний (географічний), товарно-галузевий і соціально-економічний.

Згідно з регіональною структурою світового ринку, розрізняють ринки окремих країн або їх угруповання. За товарно-галузевою структурою світового ринку відрізняють окремі товарні ринки – ринки готових виробів, сировини і напів-фабрикатів, послуг. За основу цієї класифікації беруть Міжнародну класифікацію ООН – Стандартну Міжнародну торговельну класифікацію – СМТК, Брюсельську митну номенклатуру, Гармонізовану систему. За соціально-економічною структурою світового товарного ринку розрізняють ринки промислово розвинутих країн (ПРК), країн, що розвиваються (КР) та країн з перехідною економікою (КПЕ), країн соціалістичної орієнтації (КСО).

Крім того, заслуговує на увагу аналіз світового ринку за ступенем монополізації, за характером торговельних угод, взаєминами продавців та покупців і іншими ознаками. Усі аспекти структури світового ринку характеризуються показниками питомої ваги окремих елементів структури у загальному обсязі сукупного товарообігу між усіма країнами світу. Важливо також виявити статистичні закономірності змін у структурі світового ринку і вміти проаналізувати вплив найбільш значущих факторів розвитку окремих його елементів.

Література: 2 (с.3-12), 3 (с.3-7); 5 (с. 9-21)

Тема 2. Міжнародний розподіл праці і світовий ринок.

Теми рефератів.

1. Конкурентоспроможність українських товарів і стратегія їх просування на світовому ринку.
2. Особливості міжнародного територіального поділу праці на сучасному етапі.
3. Вплив фактора кон'юнктури світового ринку на розвиток і розміщення продуктивних сил України.

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми необхідно перш за все визначити сутність міжнародного поділу праці (МПП) як об'єктивної основи міжнародних економічних зв'язків і світового господарства.

Міжнародний поділ праці (МПП) – це вищий ступінь суспільного поділу праці, пов'язаний з виходом останнього за межі народного господарства окремої країни. МПП є похідним від існуючих внутрішньофірмового та народногосподарського поділів праці, він забезпечує взаємозв'язок процесів розширеного виробництва у світовому господарстві й формує відповідні міжнародні галузеві та регіонально-галузеві пропорції. МПП виступає у різних видах, тому слід ретельно вивчити особливості загального, часткового та одиничного видів суспільного розподілу праці.

При виявленні сукупності факторів, які впливають на МПП та характер участі в ньому тих чи інших країн особливу увагу потрібно приділити: 1) природно-географічним факторам; 2) соціально-економічним умовам; 3) фактору науково-технічного прогресу, який все більш стає головним у процесі формування МПП.

Теоретичною базою МПП є класичні, неокласичні, та альтернативні концепції, в тому числі: теорія “абсолютних переваг” А. Сміта, теорія “відносних переваг” Д. Рікардо, неокласична концепція факторів виробництва Хекшера – Оліна, а також “парадокс Леонт'єва” і сучасні теорії зовнішньої торгівлі і міжнародного поділу праці – теорія зовнішньоторгівельної діяльності фірми, теорія “подріблення факторів виробництва” (С. Ліндер), теорія “циклу життя продукту”, теорія “міжнародної конкурентоспроможності націй” (М. Портер).

Міжнародний поділ праці реалізується через міжнародну спеціалізацію виробництва та через міжнародну кооперацію, які є не лише формами МПП, а його сутнісними елементами.

Тому необхідно розглянути зміст форми та показники, які характеризують міжнародну спеціалізацію, міжнародну кооперацію. Так, до основних показників міжнародної спеціалізації відносяться:

Коефіцієнт відносності експортної спеціалізації

$$K_v' = \frac{\text{частка товару в експорті країни}}{\text{частка товару в світовому експорті}}$$

Якщо $K_v > 1$, то відповідні товари, чи галузі, є міжнародно спеціалізовані для даної країни.

Експортна квота:

$$K_e' = \frac{\text{експорт товару з країни}}{\text{обсяг виробництва товару в країні}} \times 100 \%$$

Експортна квота характеризує значущість експорту даного товару чи групи товарів для народного господарства країни як частку обсягів експорту в натуральному чи вартісному вимірі за період часу в загальному обсязі внутрішнього виробництва цього товару чи групи товарів за той же період часу.

Імпортна квота:

$$K_i' = \frac{\text{імпорт товару в країні}}{\text{обсяг виробництва даного товару в країні}} \times 100\%$$

Імпортна квота характеризує значущість імпорту даного товару для народного господарства, окремих галузей та виробників за різними видами продукції.

Зовнішньоторгівельна квота:

$$K_{zt}' = \frac{\text{зовнішньоторгівельний обіг країни}}{\text{обсяг валового внутрішнього продукту}} \times 100 \%$$

Коефіцієнт зовнішньоторговельної квоти країни характеризує ступень відкритості економіки. Участь України в міжнародній спеціалізації виробництва бажано розглянути не тільки фактично на підставі аналізу статистичної інформації, та експортно-імпортних потоків товарів і послуг, а також й нормативно, з урахуванням зовнішньоекономічного потенціалу країни.

Література: 2 (с.3-12), 3 (с. 3-7); 5 (с. 69-89); 6 (с. 5-37)

Тема 3. Міжнародна економічна інтеграція

Теми рефератів.

1. Значення міжнародної економічної інтеграції у розвитку світового ринку.
2. Особливості формування зони вільної торгівлі (на прикладі інтеграційного об'єднання НАФТА).
3. Взаємозв'язок між торгово-економічними блоками та головними

інтеграційними об'єднаннями світу.

Методичні рекомендації .

У системі ринкових міжнародних економічних відносин (МЕВ) виникає ряд об'єктивних передумов переходу до більш високого їхнього етапу - *міжнародної інтеграції*. Вони формуються як на мікрорівні (підприємство, фірма), так і на макрорівні (державна, регіон, група країн). Реальні стимули для підприємства - збільшення обсягу продажів, зниження собівартості продукції, позиціонування на ринку, пролонгація найбільше ефективних фаз життєвого циклу товару. Результативність діяльності на макрорівні, дуже пов'язана з подоланням негативних чинників МЕВ - територіальної віддаленості, меншої мобільності чинників виробництва і ресурсів, національних бар'єрів, митних і валютних перешкод.

Сполучення цих двох напрямків і забезпечує перехід до більш високого, ефективного і перспективного шабля світогосподарських відношень - *міжнародної економічної інтеграції*.

З економічних позицій об'єктивний чинник міжнародної господарської інтеграції - забезпечення кращих умов застосування обмежених ресурсів (природних і знайдених). Преваги тут не задані: характер і роль пріоритетних ресурсних чинників закономірно змінюються. Спочатку, після розвитку Другої світової війни, поштовхом для інтеграційного розвитку стала задача об'єднання насамперед виробничих ресурсів (енергоносіїв, металургійних потужностей і т.п), як це було при створенні загального ринку в Західній Європі. Поступово ядром міжнародного інтеграційного розвитку стає технологічна сфера. Останнім часом на важливе місце висувається інформаційно - інжинірінгова діяльність. Це також підтверджується практичним досвідом ЄС (Європейського Співтовариства, у даний час – Європейського Союзу) .

У останнє десятиліття розвиток світового ринку визначається міжнародною економічною інтеграцією, вона є засобом для розвитку глобалізації і формування єдиного глобального ринкового простору.

Міжнародна економічна інтеграція - це проміжний етап формування глобального ринку, як результат інтерналізації виробництва, при якій посилюється взаємозв'язок і залежність між національною економікою й окремими регіонами світу.

Початковий етап міжнародної інтеграції виявляється у вигляді *створення зони преференційної торгівлі*. При цьому одна з домінуючих країн знижує в односторонньому порядку митні стягнення в торгівлі з іншою країною.

Другий етап, це *створення зони вільної торгівлі*, припускає взаємний договір по зниженні митних бар'єрів між усіма країнами –

членами угруповання при торгівлі промисловою і сільськогосподарською продукцією. Наприклад, інтеграційне об'єднання NAFTA (США, Канада, Мексика). США планують створити зону вільної торгівлі в масштабах північної і південної Америки.

Далі йде *створення митного союзу*, що передбачає укладання договору про повну ліквідацію митних бар'єрів в торгівлі промисловою і сільськогосподарською продукцією (Беларусь, Росія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан). У рамках митного союзу створюється єдиний економічно-торговий простір і проводиться узгоджена зовнішньоекономічна політика.

Четвертий етап - *це створення спільного ринку*. При цьому митні бар'єри використовуються не лише при застосуванні промислових і сільськогосподарських товарів, але й у торгівлі послугами при переміщенні капіталів і робочої сили. Спільний ринок створює єдиний торгово-економічний простір стосовно всіх чинників виробництва. Європейський Союз включає 15 держав Європи, на який припадає 46% світового товарообігу. У спільному ринку збільшується значення наднаціональних керівних структур і зменшується значення до рівня другорядних національно-державних органів керування. Створюються основи для єдиної валютної системи.

П'ятий етап, *економічний та валютний союз (ЕВС)*: 1) посилення ролі наднаціональних керівних структур, що створюються на попередніх етапах інтеграції; 2) створення єдиної валютної системи, при якій скасовуються національні валюти і вводиться єдина валюта для всіх країн. При цьому створений єдиний центральний банк, його філії - це національні банки; 3) проводиться узгоджена внутрішня і зовнішньоекономічна політика.

Заключний шостий етап інтеграції - *політичний союз*. Припускає створення єдиної держави, як результат торгово-економічної інтеграції попередньому етапу розвитку. У найближчі 10-15 років прикладом політичного союзу стане Європейський союз, що перетвориться в єдину федеративну державу - *Сполучені Штати Європи*, столиця - Брюссель.

Література: 3 (с. 3-7, 132-147); 5 (с. 21-58); 6 (с.164-225)

Тема 4. Кон'юнктура та ціноутворення на СРТП.

Теми рефератів.

1. Маркетингові проблеми українського експорту на світовому ринку.
2. Проблема інтегрованої характеристики кон'юнктури товарного ринку.

3. Протекціонізм на світових товарних ринках.

Методичні рекомендації .

При вивченні цієї теми слід відрізнити кон'юнктуру на мікро-та макро рівнях. На мікрорівні досліджуються короткотермінові коливання і зміни товарного ринку, а на макрорівні-середні та довгострокові тенденції розвитку ринку, які враховуються в господарській діяльності на рівні підприємства, галузей та всієї національної економіки. До того ж потрібно відрізнити стратегічні та оперативно-функціональні завдання аналізу кон'юнктури, результати якого використовуються в маркетинговому менеджменті, у виборі форм та методів конкурентної боротьби, у забезпеченні ефективності зовнішньої торговельно-економічної діяльності.

Слід зазначити, що формування кон'юнктури світових товарних ринків базується на циклічному розвитку світового господарства. Тому при аналізі студентами сукупності кон'юнктуроформувальних факторів потрібно розглянути їх конкретні прояви у взаємозв'язках коротко-, середньо- та довгострокових тенденцій розвитку і формування ринкової кон'юнктури.

Одночасно кон'юнктуроформувальні фактори не слід ототожнювати з умовами формування кон'юнктури. Якщо кон'юнктуроформуючий фактор – це сила, яка формує, та визначає характер ринкової економічної кон'юнктури, то умови формування кон'юнктури – це зовнішнє середовище відносно кон'юнктуроформуючих факторів, яке здатне впливати на них. Умови формування кон'юнктури можна поділити на три групи: економічні, соціально-політичні та міжнародні.

Результатом взаємодії кон'юнктуроформуючих факторів та умов формування кон'юнктури є різні форми прояву економічної кон'юнктури. Провідними ознаками, за якими їх відрізняють, є співвідношення попиту і пропозиції, динаміка світових ринкових цін, жілова активність на ринку та ін.

Далі слід розглянути основні групи показників кон'юнктури товарного ринку:

1. показники пропозиції і виробництва товарів, в тому числі: об'єм, структура і динаміка пропозиції, виробничий і сировинний потенціал пропозиції, еластичність пропозиції від окремих факторів;
2. показники попиту і споживання, в тому числі: диференційовано по покупцям і регіонам, ступень задоволення попиту, форми утворення, споживчий потенціал, ємкість ринку засобів виробництва, предметів споживання та послуг, еластичність попиту;
3. показники пропорційності ринку в тому числі: співвідношення пропозиції та попиту, товарна структура товарообігу, структура продавців і покупців на регіонах;

4. ціни, в тому числі: їх динаміка по провідних країнах – виробниках і споживачах даного товару, зміна курсів валют, дані про державне регулювання ціноутворення, про вплив монополії на рівень ринкових цін та ін.

При визначенні кон'юнктурної оцінки товарного ринку необхідно зупинитися на таких напрямках його аналізу, як виявлення тренду, розрахунок коливань окремих параметрів, циклічності, ризику рівня ділової активності та ступеню монополізації.

Література: 2 (с.9-12), 6 (с. 72-103, 267-312)

Тема 5. Конкуренція та монополізація на світовому ринку .

Теми рефератів:

1. Антитрестовські закони і проблеми їх застосування.
2. Види транснаціональних корпорацій (ТНК) і причини їх виникнення.
3. Перспективи розвитку українських міжнародних компаній.
4. Параметри конкурентоспроможності товару та їх оцінка.
5. Світовий досвід регулювання діяльності природних монополій.

Методичні рекомендації

Конкуренція, або економічне змагання, є докорінна властивість світового ринку, фактори зниження витрат на підвищення ефективності виробництва, удосконалення якості товару. Тому при вивченні цієї теми перш за все потрібно визначити поняття конкуренції її види (міжгалузева та внутрішньогалузева) і основні форми (цінова та нецінова).

Жорстка боротьба за покупця на світових товарних ринках вимагає підвищення конкурентоспроможності експортного товару. Конкурентоспроможність (К) в загальному вигляді визначається відношенням корисного ефекту до сумарних витрат, які пов'язані з придбанням та експлуатацією товару (ціна споживання). Але максимізація цього відношення потребує ретельного порівняльного аналізу характеристик товару з товарами-конкурентами за ступенем задоволення конкретних потреб і за ціною споживання. Таким чином, оцінка конкурентоспроможності будь-якого експортного товару включає кілька етапів:

- аналіз ринку і вибір найбільш конкурентоспроможного товару-зразку для співставлення і визначення рівня конкурентоспроможності даного товару;
- визначення набору параметрів порівняння обох товарів;

- розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності даного товару як характеристика ступеня привабливості товару для покупця;
- розрахунок ефекту економічної доцільності експорту товару, який характеризує привабливість даного експортного товару для продавця і визначається співвідношенням чистої валютної виручки (контрактна ціна мінус витрати на продаж та інші валютні витрати) до повних витрат на виробництво і транспортування до порту або прикордонну залізничну станцію.

Зворотною стороною процесу конкуренції на світовому ринку є монополізація. Відповідно до кількості учасників окремого товарного ринку, ступеня диференціації товару, труднощів вступу до галузі та виходу з неї слід відокремлювати за ступенем монополізації світового ринку такі типи його структури: монополістичний, олігополістичний, атомістичний. При вивченні питання необхідно визначити ці поняття, їх характерні риси, надати приклади різних типів ринків. Необхідно також визначити поняття чистої монополії, аргументи на її захист і проти, назвати основні види монопольної діяльності. Слід розглянути особливості діяльності і переваги на світовому ринку таких економічних об'єднань як картельні двори, в тому числі експортні картелі, синдикати, трести, концерни, консорціуми.

Студенти мають відрізнити окремі типи міжнародних монополій, ділова активність яких здійснюється в різних країнах через утворення філій і ф'ючерських компаній — багатонаціональні та інтернаціональні компанії, транснаціональні, глобальні компанії. Потрібно визначити їх характерні риси і причини виникнення, особливості і типи їх організаційно-господарської структури, надати приклади міжнародних монополій і окремих форм їх діяльності, їх ролі і значення в національному та світовому господарстві.

Законодавче регулювання конкуренції базується на антимонопольних, антитрестівських та антикартельних законах, протидії недобросовісної конкуренції. Доцільно розглянути історичний аспект питання, також проаналізувати дві сучасні моделі антимонопольного законодавства — американську та західноєвропейську, — їх цілі, напрямки, санкції. Якщо американська модель відкриває будь-яку форму монополістичного союзу чи змови щодо монополізації ринку то західноєвропейська

модель антимонопольного законодавства є більш ліберальною і спрямована проти зловживань монополістичного характеру, які суттєво обмежують конкуренцію в тієї чи іншої області. Слід зазначити також, що розвиток антимонопольного законодавства різних країн має спільні цілі і йде шляхом зближення та уніфікації.

Крім антимонопольного законодавства необхідно звернути увагу на заходи проти використання методів недобросовісної конкуренції у світовій практиці (розповсюдження неправдивих чи перекручених відомостей, які спроможні спричинити збитки іншому підприємству чи нанести шкоду його ділової репутації; введення споживачів в оману щодо якостей, способу і місця виготовлення товару; некоректне порівняння товарів у процесі рекламної діяльності; незаконне використання чужого товарного знаку, назви чи марки товару, копіювання його зовнішнього оформлення та ін.), а також заходи, які коригують методи конкурентної боротьби (льотні державні замовлення, дотації з бюджету, звільнення від сплати окремих податків та ін.) і спрямовані на підтримку і розвиток окремих фірм і розвиток конкуренції в цілому.

Література: 2 (с.8), 5 (с. 540 - 578)

Тема 6. Світовий ринок капіталів.

Теми рефератів

1. Міжнародний кредит і світова криза заборгованості.
2. Структура і найважливіші особливості ринку євровалют.
3. Проблеми залучення інвестицій в економіку України.

Методичні рекомендації

Капітал як фактор виробництва, виступає насамперед у матеріальній або ж у фізичній формах вартості. Переміщення такого капіталу між країнами відбувається переважно через проведення зовнішньоторговельних операцій. Тому міжнародний рух фізичного капіталу має всі риси і ознаки, які характеризують міжнародну торгівлю товарами. Однак поряд з фізичним капіталом процес виробництва і обігу фінансового капіталу, який функціонує в грошовій формі. Міжнародний рух фінансів відбувається на відповідному ринку капіталів.

Особливо зверніть увагу на те, що міжнародний рух капіталу – це переміщення в міжнародному масштабі капіталу в грошовій формі. Таке переміщення можливе в двох випадках: коли одна країна позичає іншій певні грошові кошти, або коли країна вкладає гроші у розвиток іншої країни. В першому випадку виникають фінансові відносини між

суб'єктами ринку, які називається міжнародним кредитом. У другому випадку фінансові відносини є наслідком того, що власник грошового капіталу є мешканцем однієї країни, а а вкладає його в економіку іншої. Цей процес називається іноземним інвестуванням капіталу.

Виконуючи практичні завдання необхідно враховувати інституціональну і географічну структури світового ринку капіталів. На контурну карту потрібно нанести не лише найбільш фінансові центри Європи і Північної Америки (Лондон, Нью-Йорк, Франкфурт – на – Майні та ін.), але й інших районів світу, наприклад, Азії (Токіо, Сеул, Бейрут, Сингапур та ін.), а також вкажіть найбільш відомі і привабливі оффшорні зони світу (Багамські острови, острови Мен, Кіпрі, Науру, Швейцарія та ін.). На основі побудованої діаграми потрібно праналізувати взаємозв'язки між регіональними складовими СР капіталів виділити їх спільні і відмінні риси, а також передумови ефективного функціонування міжнародних фінансових центрів.

Пряме й опосередковане котування двох іноземних валют визначається на основі крос – курсу по відношенню до якої – небудь третьої валюти, що вказана в завданні по відношенню до долару США. На основі курсів обох валют до долару складається пропорція, з допомогою якої і визначається вартість швейцарського франку по відношенню до української гривні і англійському фунту стерлінгів.

При виконанні останнього завдання слід виходити із загальноприйнятого факту, що однією із головних причин міжнародної кризи заборгованості є наявність сильної мотивації до відмови від виплат по боргам суверенними позичальниками, якщо уряди боржники приходять до висновку що виконання всіх платіжних зобов'язань не забезпечує більше чистий притік капіталу в майбутньому то з'являється стимул відмовитись від частини або від всіх виплат по боргам, щоб уникнути відтоку ресурсів із країни.

Література: 5 (с.439 –512)

Тема 7. Світовий ринок праці.

Теми рефератів.

1. Загальна характеристика найважливіших регіональних ринків праці.
2. Сучасні особливості міжнародної міграції трудових ресурсів.
3. Міграційні процеси та основні фактори розвитку ринку праці в Україні.

Методичні рекомендації.

Трудові міграції є формою експорту робочої сили, що в сукупності і формує світовий ринок праці. Ринок робочої сили є

різновидом глобальних ринкових структур, також як і міжнародна міграція робочої сили виступає найважливішим чинником геоекономічного простору, що формується.

Коли міграція населення носить масовий характер, тоді вона є наслідком по-перше невідповідності між рівнем розвитку економіки і зростанням чисельності населення, а по-друге результатом внутрішніх протеріч суспільства, що поглиблюються кризовими ситуаціями, що періодично повторюються.

Світовий ринок праці функціонує на основі переміщення між країнами працездатного населення, більшість з яких малокваліфіковані робітники. Найбільш цінними з висококваліфікованих мігрантів є професійні лікарі, наукові та інженерно-технічні працівники.

За напрямом міграційних потоків можна виділити внутрішні (міжрайонні і внутрірайонні) та зовнішні (міждержавні і міжконтинентальні). Відносно конкретної країни зовнішні міграції поділяються на еміграцію (в'їзд до держави), іміграцію (повернення на батьківщину). Люди, що були насильно вивезені, а потім повернулися на батьківщину, називаються репатріантами. За тривалістю міграції бувають сезонними (тимчасовими) та постійними.

Виконуючи практичні завдання необхідно враховувати, що світовий ринок праці функціонує на основі переміщення робочої сили із відносно слабо-розвинутих Країн у відносно більш високорозвинутих в економічному плані держави і регіони світу.

Особливу увагу слід звернути на той факт, що міжнародна міграція робочої сили опосередковано відображається в платіжних балансах держав – експертів і імпортерів трудових ресурсів. За міжнародним критерієм масштаби експорту робочої сили характеризуються грошовими переказами мігрантів на свою батьківщину. Фактично це і є своєрідна плата і компенсація за експортуемий товар – робочу силу. Перекази мігрантів включаються в статтю “приватні перекази” і складають в багатьох країнах значну частину валютних надходжень, а для деяких країн, що розвиваються, вони стали одним із основних джерел валюти.

Література: 5 (с. 376-432); 35 (с. 375-380)

Тема 8. Міжнародне регулювання світового ринку.

Теми рефератів.

1. Проблеми вступу України до Світової організації торгівлі.
2. Історія утворення та етапи розвитку ГАТТ/СОТ
3. Економічні наслідки введення митних тарифів.

Методичні рекомендації

Для висвітлення питань даної теми потрібно розглянути цілі і об'єктивні передумови регулювання світового ринку, розкрити зміст двох основних видів зовнішньоторговельної політики держав – протекціонізму та фритредерства, їх напрямків і умови ефективного застосування. Слід підкреслити, що формування в Україні відкритої економіки неможливо без торгових пільг, протекціоністських заходів і широкої технічної підтримки. З іншого боку, не виважена система заходів щодо здійснення відкритості української економіки об'єктивно вигідна більш розвинутим країнам Заходу, які мають міцні позиції на світових ринках, створюючи їм односторонні переваги. Тому слід зупинитися на понятті “відкритість економіки” як комплексний характеристичі, що визначається не тільки і не стільки зовнішньоторговельною квотою, скільки середнім рівнем ввізних, митних стягнень, рівнем конвертації національної валюти, структурного експорту, параметрами інвестиційного клімату та ін.

Далі слід розглянути структуру системи регулювання світового ринку і її найбільш важливі елементи: валютну політику, митно-тарифне регулювання, нетарифне регулювання.

При розгляді тарифних методів регулювання світових ринків слід підкреслити, що незважаючи на суттєве зниження митних тарифів, їх роль в регулюванні залишається значною. До того ж студенти повинні проаналізувати цілі тарифного регулювання, позитивні та негативні наслідки митного захисту вітчизняного ринку, знати умови ефективного застосування мита і критерії визначення оптимального його розміру.

Необхідно ознайомитися з системою митних тарифів, знати їх характеристики та особливості. При обчисленні митного тарифу адвалорний тариф розраховується у відсотках від вартості товару, специфічний тариф устанавлюється у вартісному вимірі за певну кількісну одиницю товару (одиницю ваги, об'єму, кількості), а комбінований тариф передбачає одночасне використання адвалорного і специфічного шляхом вибору тієї ставки, яка дозволяє отримати найбільшу суму митного збору.

Особливим видом митно-тарифного регулювання світового ринку є Загальна система преференцій (ЗСП), основна сутність якої у наданні промислово розвинутих країнами в односторонньому порядку митно-тарифних пільг при імпорті товарів з країн, що розвиваються.

При вивченні нетарифних обмежень слід відносити їх до заходів прихованого протекціонізму. За класифікацією СОТ нетарифні

обмеження підрозділяють на п'ять основних груп: кількісні обмеження імпорту і експорту; митні і адміністративні імпортно-експортні формальності; стандарти і вимоги до якості товарів; участь держави у зовнішньоторговельних операціях; обмеження в механізмі платежів. Усі вищезазначені заходи потрібно конкретно визначити, пояснити механізм їх дії і умови ефективного застосування.

Важливу роль в регулюванні світової торгівлі грають міжнародні організації в тому числі Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) і її спадкоємиця – Світова організація торгівлі (СОТ). Необхідно визначити її призначення, найважливіші принципи функціонування, інституціональний механізм і організаційну структуру. Крім того слід дати оцінку процесу приєднання України до системи СОТ, визначити реальні проблеми щодо гармонізації зовнішньоторговельного законодавства України до вимог СОТ, практики запровадження агресивних антидемпінгових заходів до українських товарів на світових ринках, формування оптимального співвідношення між сучасним протекціонізмом та системою пільг та преференцій для закордонних імпортерів.

Література: 3 (с.132-141); 5 (с. 169-221); 6 (с.146-187)

Тема 9. Регіональна структура світового ринку.

Теми для рефератів.

1. Західноєвропейський ринок товарів та послуг.
2. Американські регіональні ринки.
3. Регіональні ринки Азії, Австралії та Океанії.
4. Регіональні ринки Африки.

Методичні рекомендації.

У сучасну епоху НТР світовий ринок відіграє роль ефективного економічного механізму у використанні переваг міжнародного поділу праці, в розвитку інтернаціоналізації господарського життя для задоволення потреб суспільства в обміні, розподілі та споживанні матеріальних та духовних благ.

Нерівномірність економічного розвитку країн світу пов'язана з розбіжностями природно-ресурсного потенціалу, забезпеченістю сировиною, енергією, трудовими ресурсами, рівнем науково-технічного розвитку, ємністю внутрішнього ринку, залежністю від зовнішнього ринку. Конкурентна боротьба на світовому ринку, характер торговельної експансії, концентрація виробництва, накопичення і перелив капіталу ведуть до постійних змін в економічному потенціалі країн та регіонів, що відбивається на розвитку регіональних ринків товарів та послуг. Якщо після другої світової війни світовим торговельним лідером товарів та капіталів

виступали США, то на сучасному етапі розвитку виділяється три центри світової торгівлі: США, Західна Європа, Японія, які концентрують 80% загального її обсягу (відповідно 13%, 46% та 8% світового товарообігу). У 70-80-ті роки за обсягами розвитку експорту та нагромадження капіталом на душу населення виділились нафтодобувачі країни Близького Сходу – ОПЕК. Значне місце у світовій торгівлі в 80-90-ті роки посідають нові індустріальні країни (Мексика, Бразилія, Аргентина, Чилі) в Латинській Америці, Південна Корея, Сінгапур, Гонконг, Тайвань у Південно-Східній Азії.

Пануюче положення з обсягами світового товарообігу, який становить 3661 млрд. дол. (46,4%) та показником товарообігу на душу населення – 7247 дол., посідає Західна Європа де проживає 9,2% світового населення. Половину західноєвропейського товарообігу формують країни – ФРН, Франція, Великобританія, Італія з високим рівнем економічного потенціалу, ємним насиченим внутрішнім ринком, високими експортними квотами товарів та послуг. Завдяки розвитку регіонального поділу праці та економічній інтеграції в країнах ЄС створено єдиний внутрішній ринок на принципі „чотирьох свобод” – вільного пересування товарів, капіталів, робочої сили та послуг. А в країнах ЄС створено ефективну модель експортно-імпортних потоків, які поглинають 70% товарних ресурсів. У регіоні створено Європейську валютну систему, діє могутній ринок позикових капіталів, розвинуто пряме інвестування виробництва експортних товарів. Наукомістке виробництво експортних товарів зумовило розвиток ринку послуг, на якому ведеться обмін технологіями, патентами, ліцензіями, ноу-хау, а також послугами інжинірингу, консалтингу, лізингу, франчайзингу.

У країнах ЄС переважає пасивне торговельне сальдо, за винятком ФРН з третіми країнами. Це пояснюється залежністю економіки європейських країн від імпорту нафти, природного газу, кольорових, дорогоцінних, рідкісних металів (50% загального обсягу імпорту), а також зерна, тропічних та субтропічних товарів.

Друге місце за рівнем розвитку світової торгівлі посідає Північноамериканський ринок (NAFTA), який охоплює 20% світового товарообігу, має більш як 3100 дол. товарообігу на душу населення. Інтегратором американського ринку є США, які концентрують 70% обсягів торгівлі капіталомісткими та наукомісткими товарами, з розвинутим ємким внутрішнім ринком товарів і капіталів. США мають 100 млрд. дол. дефіциту в торгівлі товарами та понад 100 млрд. дол. дефіциту в торгівлі капіталом. Торговельний дефіцит пояснюється високою купівельною спроможністю населення, капіталоємкістю національної економіки, збільшення витрат на НДДКР, торговельною

політикою країни, яка приваблює іноземний капітал, створює вигідні умови для розміщення філій ТНК, в основному японських та західноєвропейських високотехнологічних компаній, які насичують американський ринок електронною технікою, телекомунікаційними засобами зв'язку, робототехнікою, транспортними засобами, лазерною технікою, контрольними приладами. США одночасно має неперевершені обсяги прямих інвестицій за кордоном – 450 млрд. дол. (в 1991 р.) , які направляються в ЄС (224 млрд. дол.), Латинську Америку (77 млрд. дол.) , Японію (23 млрд. дол.) , Австралію (25 млрд.), Гонконг (6 млрд. дол.) , країни ОПЕК (11 млрд. дол.).

На Азіатські регіональні ринки припадає 27,8 % світового товарообігу , де проживає 59,4 % населення планети, що зумовлює відносно низький показник товарообігу на душу населення – 659 дол.. Однак, у регіоні виділяється Японія – третій центр світової торгівлі, яка має усталене активне торговельне сальдо, + 106 млрд. дол., з активною політикою торговельної експансії та вивозу капіталу в США та нові індустріальні країни Азії.

Малі „азіатські дракони” – Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Південна Корея демонструють безпрецедентні темпи зростання експортного виробництва електронної техніки та розвитку зовнішньої торгівлі . Вони неперевершені у світі за показником товарообігу на душу населення – 10-15 тис. дол. Значне місце в розвитку світової торгівлі посідають країни ОПЕК – світові експортери нафти на Близькому Сході – Саудівська Аравія, ОАЕ, Кувейт, Іран, Ірак. У регіоні функціонує Арабський спільний ринок товарів, капіталів та банків послуг (Арабський валютний фонд, Ісламський банк розвитку, Арабський фонд економічного та соціального розвитку).

Недостатній рівень розвитку мають регіональні ринки Африки, які спеціалізуються на експорті товарів субтропічного і тропічного землеробства (какао, арахісу, цитрусових, фініків, бананів), а також мінерально-сировинних товарів.

Найбільш розвинутий Арабський спільний ринок країн Магрибу має перспективи внутрірегіонального обміну машинобудівними та хімічними товарами, експортує в „треті країни” нафту, газ, фосфати, залізну руду, метали. Проблеми розвитку Євразійського ринку пов'язані з виходом країн з перехідною економікою до світового ринку. Основними проблемами його розвитку є низька конкурентоспроможність виробництва експортних товарів, не конвертованість національних валют, не розвиненість ринкової інфраструктури.

Політична нестабільність, незакінченість економічних реформ, дезінтеграція економічного простору СНД утруднює торговельно-

економічні зв'язки і формування нової моделі експортно-імпортних потоків країн СНД з країнами Східної Центральної та Західної Європи, а також з азійськими та іншими регіональними ринками.

Література: 2 (с. 4-7), 3 (с.7 –97); 6 (с. 39-63)

Семінарське заняття 10. Товарна структура світового ринку.

Теми рефератів.

3. Товарна структура експорту у імпорту України та напрямки її вдосконалення.
4. Україна на світовому ринку сировинних товарів.
5. Конверсія і світовий ринок зброї.

Методичні рекомендації

Товарна структура світового ринку вивчається на основі найбільш істотної характеристики світової торгівлі – міжнародного товарообігу, показниками якого є експорт та імпорт товарів. При вивченні теми перш за все потрібно виділити торгівлю сировиною та напівфабрикатами і торгівлю готовими виробами. До сировинних товарів відносяться продукція добувних галузей промисловості – усі природні копалини, що не підлягали глибокої переробки; сировина, що виготовлена штучно а також сільськогосподарські та лісові товари. До готових виробів відносяться, головним чином, продукція обробних галузей промисловості, в тому числі виробничо-технічного призначення, товари широкого вжитку, промислові товари широкого вжитку, промислові товари для задоволення соціально-побутових потреб суспільства в цілому. Слід детально визначити склад цих груп товарів, їх значення в задоволенні виробничих та невиробничих потреб.

Далі необхідно визначити основні тенденції в товарній структурі світового ринку. Найбільші зміни у світовій торгівлі пов'язані зі скороченням питомої ваги сировинних товарів та зростанням частки готової продукції. Нині частка готових виробів у світовому товарообігу сягає більш 70%; останні 30% приблизно порівну діляться між сільськогосподарським експортом та добувними галузями. Для порівняння в середині ХХ ст. питома вага сировинних товарів досягала двох третин світового експорту і лише одна третина припадала на готові вироби. До того ж зміни в товарній структурі світового ринку відбувалися усереднені цих двох груп. Студентам слід розглянути передумови і причини збільшення частки машин та обладнання, товарів тривалого використання, товарів для захисту зовнішнього середовища, розвитку невиробничої сфери та ін.

При вивченні теми слід звернути увагу на те, що товарна структура світового ринку значною мірою відбиває зміни соціально-економічної його структури.

Країни ЄС збільшили імпорт енергоносіїв, зменшили ввезення

сировини та продовольчих товарів, до того ж у зовнішній торгівлі перевага віддається партнерам по ЄС, хоч товари США також активно впроваджуються на європейський ринок. З іншого боку, зниження матеріале- та енергомісткості виробництва у розвинутих країнах світу зумовило зменшення попиту на сировину і змусило країн- експортерів сировини шукати нові сфери діяльності у межах міжнародного поділу праці. Таким чином, потрібно комплексно, з урахуванням усіх найбільш важливих факторів впливу дослідити наявні зрушення та тенденції змін в товарній структурі світового ринку.

При розгляді питання про товарну структуру українського експорту та імпорту необхідно ретельно проаналізувати передумови зовнішньоторгівельних зв'язків України, насамперед природних, демографічних, історико-економічних, геополітичних. Крім того, слід розглянути основні фактори, що формують склад і структуру товарообігу, в тому числі і загальний економічний потенціал країни, галузеву структуру економіки, рівень життя населення конкурентоздатність товарної продукції, динаміку курсу національної валюти, умови митного регулювання, кон'юктури світового ринку на окремі товари та ін. Далі слід визначити основні експортні товари виробничого призначення та товари народного споживання, визначити основні напрямки раціоналізації товарної структури зовнішньої торгівлі українськими товарами.

Література: 2 (с. 4-7), 6 (с. 64-72)

Семінарське заняття 11. Міжнародні товарні номенклатури.

Теми рефератів.

1. Український товарний експорт і міжнародні стандарти.
2. Штрихові товарні коди .

Методичні рекомендації

При вивченні теми потрібно, перш за все, визначити поняття міжнародних товарних номенклатур, а також обґрунтувати їх значення і функції в міжнародному торговому обміні.

Доцільно розглянути й історичний аспект питання, оскільки вперше рекомендації відносно уніфікації митних товарних номенклатур були затверджені ще у 1853 році на Міжнародному статистичному конгресі у Брюсселі.

У сучасній практиці міжнародної торгівлі існує кілька торгових класифікацій товарів, найпоширенішою з яких є Стандартна міжнародна торгова класифікація (СМТК, 8ІТС). Поряд з торговою класифікацією застосовують тарифну класифікацію (номенклатуру), яка є різновидом статистичної класифікації товарів і ґрунтується на ознаці характеру сировини, що використовується. Найбільш відомою є Брюссельська тарифна номенклатура.

Далі студенти мають більш детально розглянути стандартну

міжнародну торгово класифікацію і склад основних її розділів:

Розділ 0. Продовольство і живі тварини (00 – 09)

Розділ 1. Напої і тютюнові вироби (11-12).

Розділ 2. Сировина (крім продовольства і польного) (21 – 29).

Розділ 3. Мінеральне паливо, мастильні матеріали тощо (31 –34)

Розділ 4. Тваринні і рослинні жири (41 – 43).

Розділ 5. Хімічні продукти (51 – 59).

Розділ 6. Вироби обробної промисловості, які класифікуються головним чином за родом матеріалів (61 – 69).

Розділ 7. Машини і транспортне обладнання (71 – 73)

Розділ 8. Різні вироби обробної промисловості (81-87).

Розділ 9. Товари, які не віднесені до інших підрозділів.

При розгляді питання про Гармонізовану систему опису і кодування товарів (Harmonized Commodity Description And Coding System) (НГС) необхідно зупинитися на передумовах її виникнення, основних завданнях, структурі, принципах класифікації товарів. Слід зауважити, що за основу системи було взято Брюссельську тарифну номенклатуру, а також раціональні елементи інших міжнародних і національних систем класифікації товарів, включаючи СМТК 00Н. Оскільки за своєю структурою НГС поділяється на системи класифікації і кодування, потрібно розглянути їх більш детально.

Система класифікації має шість ступенів, тобто 21 розділ, 96 груп (крім того 77 група – резервна), 33 підгрупи, 1241 товарна позиція, 3558 підпозиції і 5019 субпозиції. Розділи формують за певними ознаками: 1) походженням матеріалу, з якого виготовлено товар; 2) призначенням; 3) хімічним складом тварів.

У створення груп покладено принцип послідовності обробки товарів: від сировини, напівфабрикатів до готових виробів, що сприяє використанню ГС при визначенні митних тарифів. Базуючи товарні позиції і субпозиції, беруть до уваги чотири основні ознаки: ступінь обробки, призначення, вид матеріалу, значення товару у світовій торгівлі.

Слід уяснити, що потрібно чітко дотримуватися принципу однозначного віднесення товарів до класифікаційних груп, застосовуючи метод взаємовиключення за допомогою основних правил класифікації товарів. Ці правила слід розглянути і прокоментувати. Студенти мають також знати, що з метою однакового розуміння класифікації і прискорення пошуку потрібних товарів розроблені такі додаткові публікації:

1. Положення до Гармонізованої системи, які складаються з чотирьох томів загальним обсягом 1620 сторінок.
2. Алфавітний покажчик до ГС і Пояснення до неї, які

складаються з двох томів загальним обсягом 1120 сторінок.

При розгляді системи кодування студенти повинні вивчити особливості мішаного методу кодування, коли на вищій стадії деталізації використовують реєстраційний метод, а на всіх наступних попередню класифікацію товарів на основі сукупності прийнятих ознак. При цьому для позначення розділів і підгруп застосовують римські цифри, а для товарних груп, позицій і субпозицій – арабські. Шестизначний код складається з кодів групи, товарної позиції та субпозиції (кожний по два розряди), побудований за десятковою системою.

У зв'язку з тим, що у світі швидкими темпами відбувається оновлення продукції, в НГС існують резервні групи – 77, 98, 99. На рівні позиції і субпозиції резерв становить понад 80 процентів; його можна використовувати для розширення номенклатури товарів при перегляді системи, а також національній практиці окремих країн для виділення спецефічних товарів.

Література: 6 (с. 234-238)

Тема 12. Світовий ринок мінерально-сировинних товарів та матеріалів.

Теми рефератів.

1. Метали і неметали на світовому ринку
2. Кон'юнктура світових цін на основні метали.
3. Регіональний розріз забезпечений мінерально-сировинними ресурсами.

Методичні рекомендації

Мінерально-сировинні ресурси – це природні речовини мінерального походження, що використовуються для одержання енергії, сировини і матеріалів.

Треба відмітити, що характерною рисою сьогодення є зменшення частки на світовому ринку країн, що розвиваються.

Основними виробниками залізної руди (дають 80%) є: Китай, Україна, Росія, Бразилія, Австралія, Казахстан, Індія, США, Канада. Найбільший експортер – Бразилія. Ціна за одну тонну залізної руди складає 20 доларів США.

Металургійна промисловість споживає 95% марганцевої руди. Україна поставляє на світовий ринок майже 30% світового експорту. Високоякісну залізну руду експортують Габон, ПАР, Росія, Австралія, Бразилія, Індія. Ціни на марганцеву руду (48-50% марганцю) на світовому ринку складають в середньому 70\$ тонна, а на високоякісний феромарганець до 300500\$/тонна

Світовими експортерами нікелю є Росія, Канада, Нова Зеландія, Філіпіни, ПАР, Індія, Бразилія, Гватемала, Норвегія, Домініканська республіка. Світова ціна нікелю – близько 17000\$/тонна.

Цинку найбільше виробляють і еуспортують: Канада, Австралія, Перу, Мексика за ціною близько 1000\$/тонна.

Сировиною для виробництва алюмінію є боксити та глинозем. Обсяги світового експорту бокситів зменшились, збільшився експорт глинозему та готового алюмінію.

Цінною продукцією кольорової металургії є мідь, ціни на яку складають 1400 – 1700\$/тонна. Високий попит на мідь у США скоро чується в Західній Європі і Японії. Великими ресурсами володіють: Чілі, Албанія, Куба, КНДР, Китай, Замбія, Канада, ДР Конго, Австралія, Перу, Панама, Мексика, Пануа-Нова Гвінея, Бразилія, Іран.

Крупними виробниками і експортерами фосфоритів є США, Росія, Марокко, Алжир, Йорданія, Турція, Науру, концентрати ($P_2 O_5$ від 33,3%) складає від 30 до 50 \$ / тонна.

Література: 2 (с.12-17), 5 (с. 237-254); 6 (с. 125-136); 35 (с. 149)

Тема 13. Світовий ринок дорогоцінних металів і діамантів.

Теми рефератів.

1. Світовий ринок золота.
2. Світовий ринок металів платинової групи.
3. Світовий ринок срібла.
4. Світовий ринок алмазів та діамантів.

Методичні рекомендації.

При вивченні теми треба уяснити, що фактично ринок золота було важко відрізнити від валютного ринку до 1968 р., коли курси валют стали плаваючими, а самі валюти стали продаватися незалежно від золота.

Істотною особливістю ринку золота є торгівля, яка прив'язана до місцезнаходження металу (Location). Основними центрами торгівлі є Лондон (Loco London), Цюрих (Loco Zurich), Нью-Йорк (Loco New-York), Токіо (Loco Токуо). Найбільшим світовим центром по торгівлі золотом є Лондон. Це місце оплати стандартних золотих контрактів, тобто місце здійснення угод (операцій).

Обов'язково слід відмітити, що функціонування золотих ринків не переривається ні на хвилину. Свою роботу в календарній добі вони починають на Далекому Сході, в Новій Зеландії (Веллінгтон), проходячи послідовно пізніші часові пояси (відповідно – Сідней, Токіо, Гонконг, Сінгапур, Москва, Франкфурт, Лондон) і закінчується день в Нью-Йорку і Лос-Анджелесі.

В залежності від обсягу операцій, виділяються наступні ринки дорожочінних металів: світовий, регіональний, внутрішній.

У тих країнах, де існує закритий ринок, є і “чорний” ринок, і контрабанда (Індія, Пакистан). Якщо в державі внутрішні ціни за рахунок зборів податків перевищують більш ніж на 80% світові, це призводить до переливу місцевого ринку в сектор “чорного ринку”.

Визначення поточної ціни на золото проводиться двічі на день в Лондоні на міжбанківському ринку в 10.30 (ринковий або перший фіксінг) і в 15.00 (денний або другий фіксінг) в офісі “Н.М. Ротшильд і сини Ltd.”, представник якої виконує функції головуєчого.

Світові ціни на срібло на товарних біржах коливаються від 0,2 до 0,6 доларів за 1 г. Постачальниками срібла на світовий ринок є США, Канада, Мексика, Перу, Болівія, Чилі, Гондурас, Нікарагуа, Австралія, Росія.

Для світового ринку металів платинової групи характерний високий рівень конкуренції – понад 90% виробництва та експорту припадає на ПАР та Росію, а його споживання на Японію та США.

Сім країн забезпечують 90% світових експортних надходжень на ринок: Росія, ПАР, Ботсвана, Австралія, ДР Конго, Намібія. На світовому ринку ціни на технічні алмази та алмазові пудру становили 2 долари за 1 карат, на інші сорти – 5-7 дол. за 1 карат (1 карат – 0,2 г).

При вивченні ринку алмазів і діамантів слід підкреслити, що більшість діамантових операцій на світовому ринку контролюється Всесвітнім Діамантовим Синдикатом (ВДС), провідну роль в якому відіграє концерн “Де Бірс” (ПАР) (контролює 85% обробки і продажу коштовного каміння). Зростають ринки брильянтів США, Японії, Гонконгу, Сінгапуру, Тайваню, Малайзії, Таїланду. У структурі продаж ювелірні діаманти становлять – 59%, технічні алмази – 2%.

Література: 2 (с.25-30), 5 (с. 237-254)

Тема 14. Світовий ринок паливно енергетичних товарів.

Теми рефератів.

1. Характеристика світового ринку нафти.
2. Світовий ринок газу та фактори формування його кон’юнктури
3. Україна і світовий ринок енергоресурсів.
4. Роль ОПЕК у формуванні світових цін на нафту.

Методичні рекомендації

Попит на енергоносії у світі, більшою мірою, став визначатися не промислово розвинутими країнами, а країнами, що розвиваються, Латинської Америки та Азії. Згідно прогнозів Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), до 2010 р. частка розвинутих держав у світовому енергоспоживанні вперше впаде нижче 50%, а частка

країн, що розвиваються, зросте з 27% до 40%. Згідно прогнозів експертів, світові запаси нафти становлять: весь світ — 166,2 млрд.т.; Західна Європа — 5,9 млрд.т.; Східна Європа та СНД — 30,4 млрд.т.; Близький та Середній Схід та Північна Африка - 91,7 млрд.т.; Північна Америка — 11,5 млрд.т. На 2000 рік виробництво нафти становило 4 млрд.т./ рік.

Слід звернути увагу, що нафта є основним товаром у світовій торгівлі. До початку 70 – х років 70% запасів і понад 50% світового видобутку, переробки і збуту нафти контролював Міжнародний нафтовий картель із 7 корпорацій: “Екссон”, “Мобіл”, “Сокал”, “Тексако”, “Галф ойл”, “Брітіш петролеум”, “Роял – датч – шелл”.

В 1960 р. за ініціативою 5 країн – Ірак, Іран, Кувейт, Саудівська Аравія і Венесуела – створили ОПЕК (Організацію країн – експортерів нафти) до якої пізніше приєдналися: Катар, ОАЕ, Лівія, Індонезія, Алжир, Нігерія, Еквадор, Габон. В 1973 р. члени ОПЕК різко скоротили видобуток нафти і припинили їх поставки до США і країн Західної Європи (політичний крок), що спричинило нафтову кризу на світовому ринку. Скориставшись цим, країни ОПЕК підвищили ціни на нафту спочатку на 70% - до 37,7\$ за т. (в 1950 – 12,65 \$/т.). Протягом 1974 р., експортні ціни на нафту зросли до 85,4\$/т. До 1979 р. ціни на нафту зростали й досягли 120 – 125 \$/т. Видобуток нафти в ОПЕК скоротився, а ціна на неї зменшилась з 250 \$/т. У 1980-1981 рр. Ціни на нафту стабілізувались і коливались у межах 105 – 110 \$/т. В 2000 р. ціна знову перевищила 200 \$/т. , і стабілізувалась на рівні 150 \$/т. Таким чином, динаміка світових цін на нафту за останні 25 років відмічає 3 “стрибки” вгору в 1973 – 1976 рр. , 1979 – 1980 рр. І 2000 р. , і різке “падіння” в 1986 р. – приблизно до рівня 70 – х років. Попит на нафту також коливався : він скоротився на початку 80 – х рр. Завдяки зниженню цін до 2,7 млрд.т., а з другої половини завдяки прискоренню темпів економічного розвитку країн Заходу, зріс, досягнувши 3,1 млрд.т. в 1989 р. – і це незважаючи на значне скорочення нафтоспоживання. В 90 – ті роки пропозиція нафти на світовому ринку почала перевищувати попит.

Для світового ринку нафти, характерним залишається “розірваність” районів видобутку і споживання нафти. Найбільшими експортерами нафти є країни Близького Сходу і Середнього Сходу (понад 800 млн.т/рік) і Африки (200 млн.т.). Основними імпортерами є Японія (200 млн.т.), США (190 млн.т.), країни Західної Європи, Індія, Бразилія, Аргентина - щороку імпортують до 250 млн.т. нафти.

В Україні, при мінімальній потребі в 24 – 30 млн.т., власний видобуток складає 4 млн.т. Поставки нафти, в основному, задовольняються за рахунок імпорту з Росії (90%), тому в Україні

гостро стоїть питання диверсифікації імпорту її з інших країн.

Найекономічнішим і економічно найбезпечнішим з усіх видів палива є природний газ. Найбільшими експортерами природного газу є Росія, Туркменістан, Нідерланди, Великобританія, Норвегія, Іран, Венесуела, Румунія, Узбекистан, Казахстан (всього добувається у 35 країнах). Індонезія, Алжир, Бруней експортують зріднений газ на спеціальних судах – газозах.

Світові ціни на природний газ мають чітку тенденцію до зростання : в 1975 р. 53 – 71 \$/1000 м³ , у 1980 р. – 100 \$, у 1985 р. – 130 \$, у 1993 р. – 173 \$/1000 м³ . Україна закупає природний газ (у Росії, Туркменістану) за ціною 55 – 80 \$/ м³ . Специфікою газового ринку є відсутність світового ринку, а отже і світових цін. Великими імпортерами природного газу є Німеччина, Японія, Україна, США, Франція.

Родовища вугілля є більш ніж в 70 країнах, але 90% запасів зосереджено в 10 країнах, зокрема, в Росії, КНР, США, ПАР, Австралії, Німеччині, Польщі. У формуванні експортних потоків, важливе значення мають затрати виробництва, які коливаються від 4 – 7 \$/т. у ПАР, Австралії, до 40 – 65 \$/т. у Бельгії, Японії, Німеччині, Франції. Останніми роками, збільшили експорт вугілля Індія, Венесуела, Колумбія, Індонезія. Серед країн – імпортерів лідирує Японія – 110 млн.т щорічно, серед експортерів – Австралія – понад 130 млн.т.

Понад 60% всієї електроенергії виробляється в промислово розвинених країнах, серед яких виділяються : США, Росія, Японія, Німеччина, Канада, Китай. Найбільші експортери – Франція, Росія, Парагвай, Німеччина, Канада, Швейцарія, Україна.

Велика питома вага атомної енергетики в загальному виробництві електроенергії у Франції, Бельгії, Кореї, Швеції, Литві, США, Японії, Німеччині, Великобританії, Росії, Україні.

Гідроелектростанції відіграють провідну роль в енергопостачанні Норвегії, Австрії, Новій Зеландії, Бразилії, Гватемалі, Танзанії, Канаді, Шрі Ланці.

Головну роль в енерговиробництві відіграють ТЕС, які працюють на вугіллі, мазуті, газі : ПАР, Австралія, Німеччина, США.

З розвитком атомної енергетики, з'явився попит на уран, основні запаси якого зосереджені в Австралії, ПАР, Канаді, Нігерії, Бразилії, США, Намібії, Росії, Китаю. Найбільшими споживачами продукції уранодобувної промисловості є Західна Європа, США, Японія.

Література: 2 (с. 12-215), (с. 237-254, 280-295), 6 (с.136-145), 35 (с.149)

Тема 15. Світовий ринок машин, устаткування та товарів тривалого користування.

Теми рефератів.

1. Світовий ринок продукції автомобілебудування.
2. Світовий ринок побутової техніки.
3. Теле- відео- аудіоапаратура на світовому ринку.

Методичні рекомендації.

Основними постачальниками машин та обладнання на Світовий ринок є Японія (I місце), США (II місце), Німеччина (III місце), Франція, Великобританія. Головними імпортерами на даному ринку є також промислово розвинуті країни: США, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія, Японія.

Аналіз тенденцій ціноутворення на світовому ринку машин та обладнання показує, що ціни виросли за останні 20 років майже в 5 разів. Факторами ціноутворення на товари машинобудівного комплексу є: політика протекціонізму; кредитна політика; монополізація ринків збуту.

Виробництво металорізальних верстатів та пресового обладнання характерні для Німеччини, Японії, США, Італії, Швейцарії, Франції.

Провідними країнами у верстатобудуванні є: Німеччина, Італія, Швейцарія, Франція, Японія, США.

Особливістю розвитку світового автомобілебудування і останній час стала підвищена активність провідних виробників щодо використання останніх досягнень науково-технічного прогресу для випуску нових моделей, обладнаних удосконаленими агрегатами.

Помітний вплив на розвиток ринку автомобілів мають країни, що розвиваються: Бразилія, Мексика, Аргентина, Південна Корея, Індія, Малайзія, ОАЕ, Тайвань. Але основна частина виробництва і збуту автомобілів сконцентрована в руках 45 монополій: Японії, США, Німеччини, Франції, Великобританії.

До числа 500 найбільших промислових корпорацій світу входить 41 автомобілебудівна компанія: серед них 14 японських, 11 американських, 3 німецьких, 3 англійських, по 2 Франції, Великобританії, Швеції, Італії, Туреччини.

Світовий ринок автомобілів відзначається дуже високим рівнем конкуренції між автомобільними фірмами, які використовують різноманітні методи конкурентної боротьби на ринку. Американська монополія “Дженерал Моторз” має підприємства в 36 країнах світу. “Форд Моторз” за межами США виробляє автомобілі в Німеччині, Великобританії, Іспанії, Бразилії, Австралії, Мексиці, Аргентині, ПАР.

На ринку сільськогосподарського машинобудування домінують 27 компаній, серед яких “Кейс Інтернешнл Хорвестер”, “Джон Дір”, “Мессі-Фергюссон” (всі – США), “Фіанго горн” (Італія); трактори – “Дейту” (Німеччина), “Рено” (Франція).

При вивченні світового ринку продукції хімічної продукції треба підкреслити, що понад 70% світового випуску хімічних товарів припадає на головні промислово розвинуті країни – США, Японію, Німеччину, Великобританію, Францію, Італію. Лідерами є США – 31%, Японія – 14,9% і Німеччина – 9,0% світового ринку хімічних товарів.

Нетто-імпортерами товарів хімічної промисловості є: Швеція, Фінляндія, Норвегія, Данія, Австрія, Люксембург.

Експортерами азотних добрив є: США, Індія, Франція, Канада, Італія, Нідерланди, Німеччина, а також Іран, Кувейт, Катар. Понад 80% видобутку і переробки калійних солей зосереджено в Канаді, Німеччині, США та Франції. Бразилія вирізняється виробництвом сірчаної кислоти, фосфорних добрив, Мексика – аміаку і азотних добрив, Індія – барвників, фармацевтичних препаратів, парфюмерно-косметичних виробів.

Великим експортером сірки є Канада, США, Франція, Мексика.

Слід обов'язково відмітити, що важливі зміни в структурі хімічної промисловості за останні десятиліття, пов'язані з підвищенням ролі й значення хімії, органічного синтезу, а в її сировинній базі – нафтохімічної сировини.

Розкриваючи роль лісопродуктових товарів важливо зауважити, що Японія задовольняє імпортом свої потреби на 70%, країни близького і середнього Сходу – на 40% і більше, США і Західна Європа – на 80-90%, Великобританія – на 90%, Німеччина – понад 50%, а Франція – близько 50%.

Зростає частка продукції глибокої переробки деревини. Найбільшими експортерами лісопаперових товарів є лісозабезпечуючі країни: Канада (1/5 вартості світового лісового експорту), Швеція та Фінляндія (по 10%), Росія, Малайзія, Австралія та Індонезія (всі – менше 5%), і що особливо, лісодефіцитні: Німеччина (4,0%), та Франція – більше 2%.

Виробництво і експорт листових лісоматеріалів характеризується значною часткою країн з низькою лісозабезпеченістю (Німеччина і Бельгія – стружкові плити), Тайвань, Південна Корея, Сінгапур – клеєна фанера.

Серед промислових товарів, призначених для особистого споживання, вирізняють специфічну групу товарів культурно-побутового та господарського вжитку (побутову електронну

апаратуру , електропобутові прилади). Наведені товари, а також легкові автомобілі, катери, яхти, спортивно-туристичні інвентар, називають **товарами тривалого користування**. Світовий ринок товарів тривалого користування характеризується гострою конкуренцією. Так, в США 70% цих товарів конкурують з іноземними виробниками як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. В самих США імпорт складає 60% вартості радіо- і телеапаратури, мотоциклів, велосипедів, що продукується в цій країні, а також 19% – автомобілів.

Поставки побутових технічних товарів у розібраному вигляді (автомобілі, телевізори, аудіо та відеотехніка, персональні комп'ютери), здійснюються в основному на ринки країн, що захищені високими штрафами від імпорту ринкової продукції в інтересах національних продуктів таких товарів.

Ринок побутової електротехніки характеризується великомасштабним виробництвом, високими темпами розвитку технічного прогресу, зростанням продуктивності праці, значними витратами на наукові та дослідні роботи, в першу чергу, в шести провідних країнах – продуцентах: Японія, США, ФРН, Великобританія, Франція, Італія, частка яких складає більш як 60% обсягу виробництва цих товарів у світі. Збільшується виробництво цих товарів Південною Кореєю, Малайзією, Індонезією. В даній галузі виділяються фірми: IBM (США), TOSHIBA (Японія), HEWLETT-PACKARD (США), CANON (Японія).

Найбільшими виробниками побутової холодильної техніки є: США, Японія, Італія, Німеччина, Південна Корея, Бразилія, Китай, Великобританія. Світовий ринок контролюють провідні фірми: “Електролюкс-Зануссі” (Швеція-Італія), “Дженерал Електрик” (США), “Вірпул” (США), “Моцусіта” (Японія), “Бош-Сименс” (ФРН), “Томсон-Ерсид” (Франція).

З країн СНД найбільший виробник – Росія. В Україні продукується холодильна техніка: на підприємствах Донецька (модель “Норд”), Дніпропетровська (“Дніпро”), Василькова (“Кристал”). Надійністю визначаються білоруські (“Мінськ”) та литовські (“Сайге”), холодильники.

На світовому ринку пральних машин найбільше представлені такі марки: INDESIT, ARDO, CANDY, ARISTON, BOSCH, SIEMENS, ZANUSSI, ELECTROLUX, SAMSUNG та LG, які випускають машини як активаторного так і барабанного типу.

Найпоширенішими представниками на світовому ринку побутової техніки є мікрохвильові печі таких виробників: WHIRLPOOL, SAMSUNG, DE LONGHI, LG, DAEWOO,

ELECTROLUX, MOULINEX, PANASONIC, BRANDT, HITACHI.

На сьогодні нараховується понад 20 азіатських та стільки ж європейських провідних фірм, що випускають телевізори. Серед них: SONY, PANASONIC, SHARP, JVC, HITACHI, LG, DAEWOO, SAMSUNG, THOMSON і т.п. Крупні японські фірми віддають перевагу проводити зборку апаратури, призначеної на експорт, в країнах Південно-Східної Азії (Малайзії, Сінгапурі, Індонезії, Філіппінах).

Література: 2 (с. 21-23, 30-41), (с. 257-265 , 305-311, 316-331)

Тема 16. Світовий ринок продовольчих товарів.

Теми рефератів:

1. Зовнішня торгівля м'ясними і молочними товарами країн СНД.
2. Проблеми міжнародного регулювання зовнішньої торгівлі зерном. Товарні асоціації і ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі зерном.
3. Регіональна структура світового експорту і світового імпорту цукру.
4. Фактори і тенденції розвитку світового ринку риби та інших водних продуктів.
5. Світовий ринок алкогольних і безалкогольних напоїв.
6. Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок продовольчих товарів.

Методичні рекомендації.

При вивченні теми “Світовий ринок продовольчих товарів” та виконанні завдань зверніть особливу увагу на наступне. Головними експортерами продовольчих товарів є держави з розвинутою ринковою економікою. На їх частку припадає біля 70% світового експорту зерна, 90% - молокопродуктів, перероблених овочів та фруктів – 35%, м'ясопродуктів – 40%. Держави, що розвиваються, є основним постачальником на світовий ринок сільськогосподарської сировини і первинних культур: експорт тропічних плодів складає – 90%, цукру-сирця – 53%, риби – 35%. В той же час розвинуті держави у великих обсягах імпортують продовольчі товари та сільськогосподарську сировину. Наприклад, США завозить біля 12% світового обсягу експорту продовольчих товарів, Японія біля 8%, держави Європейського співтовариства – 13%, Росія – 20%. Імпортерами продовольчих товарів також є більшість держав Африки, значна кількість держав Азії та Латинської Америки.

Беручи до уваги ці факти необхідно скласти пояснювальну записку, в якій дати характеристику структури експорту та імпорту продовольчих товарів за окремими регіонами світу.

Література: 4 (с.226-240) , 5 (с.295-305), 6 (с.108-125), 36 (с. 556-557)

Тема 17. Світовий ринок послуг.

Теми рефератів.

1. Світовий ринок інформаційних послуг.
2. Франчайзинг на світовому ринку послуг.
3. Міжнародний ринок побутових послуг.
4. Роль ТНК на світовому ринку науково-технічної продукції.
5. Особливості і структура світового ринку послуг в сфері бізнесу.

Методичні рекомендації

Ринок послуг- це різновид товарного ринку, особливістю якого є те, що роль товару, тобто предмету купівлі-продажу, в ньому виконує послуга. Останнім часом частка і роль послуг у міжнародному обміні значно зросла, а кількість їх видів у зовнішньої торгівлі перевищує 600. Згідно Міжнародної стандартизованої промислової класифікації ООН, послуги відносяться до так званих неторгових товарів, тобто таких, що споживаються у тієї країни, де виробляються, і не переміщуються між країнами. За офіційною класифікацією товарів міжнародної торгівлі вони включають:

- комунальні послуги та будівництво
- оптова та роздрібна торгівля, ресторани і готелі, туристичні бази і кемпінги
- транспортування, фінансове посередництво, зв'язок
- оборона і обов'язкові соціальні послуги
- освіта, охорона здоров'я і суспільні роботи
- інші комунальні, соціальні і приватні послуги
- інформаційні і консалтингові послуги.

Існують і інші класифікації послуг, у тому числі МВФ та ЮНКТАД. Тому при розгляді даної теми потрібно всебічно підійти до аналізу структури світового ринку послуг.

Слід звернути увагу на труднощі статистичної оцінки суми послуг, що пов'язано з оплатою праці іноземних робітників, внутрішньофірмовим обміном послугами, реінвестуванням доходів у країні-імпортері, практикою надання послуг у комплекті, товарами та ін. Деякі вчені вважають, що офіційна статистика платіжного балансу є заниженою приблизно на 40-50%.

Слід дослідити і географічний розподіл торгівлі послугами на світовому ринку, яке відрізняється рівномірністю на користь розвинутих держав.

На світовому ринку домінують вісім провідних держав, на які припадає дві третини світового експорту і більш 50% імпорту. Частина першої п'ятірки складає більш 50% експорту. При цьому на чотири країни - США, Великобританію, Німеччину, Францію - припадає 44%

усього світового експорту послуг.

Для країн, що розвиваються, характерна наявність відмінного сальдо в зовнішньої торгівлі послугами, хоч деякі з них є крупними експортерами послуг. Так, наприклад, Республіка Корея спеціалізується на інженерно-консультаційних і будівельних послугах, Мексика- на туристичних, Сингапур є потужним фінансовим центром. Багато дрібних островних держав основну частину експортних доходів отримують за рахунок туризму.

Що стосується України, інших країн СНД та Балтії, то вони мають великі потенційні резерви для розвитку туризму, транспортних послуг, але їх широкому експорту заважає слабка матеріально-технічна база і недоліки господарського механізму.

З іншого боку, західноєвропейські країни звичайно застосовують широке коло обмежень на використання іноземних послуг, в тому числі з країн СНД. Тому студентам необхідно розглянути значення, особливості та форми міжнародного регулювання торгівлі послугами на сучасному етапі. Регулювання на світовому ринку послуг відбувається як на підставі двосторонніх угод, так і на підставі внутрішніх домовленостей інтернаціональних об'єднань країн (наприклад, ЄЕС), або в межах міжнародних організацій (наприклад, СОТ, ІКАО, ІМО, ВТО та ін.).

Далі необхідно більш детально розглянути деякі сучасні види послуг і особливості їх купівлі-продажу на світовому ринку: міжнародний інжиніринг, лізинг, інформаційні послуги, послуги бізнесу та ін. Студенти мають не тільки висвітлити їх суттєвість та специфіку, але й вказати головних країн-експортерів і імпортерів цих послуг, основні фактори їх розвитку, динаміку обсягів надходжень від їх експорту, стан і перспективу розвитку в Україні.

Література: 2 (с. 55-60), 5 (с. 331-337, 350-376); 6 (с. 313-348)

Тема 18. Світовий ринок транспортних і туристичних послуг.

Теми рефератів:

1. Оцінка транспортних умов міжнародних перевезень.
2. Головні країни – фрахтувальники морського транспорту.
3. Участь України у світовому фрахтовому ринку.
4. Місце міжнародного туризму у світовому ринку послуг.
5. Характеристика рекреаційних ринків світу.
6. Проблеми і перспективи розвитку міжнародного туризму в Україні.

Методичні рекомендації.

Фрахтовий ринок - ринок транспортних послуг, на якому здійснюються операції щодо фрахтування вантажів. Роль товару виконують транспортні послуги.

При цьому слід пам'ятати, що термін "фрахтування" означає угоду щодо виконання одного або декількох рейсів на певний період часу. Згідно з існуючими комерційними умовами фрахтування буває двох видів: для виконання конкретної роботи та фрахтування на певний час. У першому випадку у договорі /чартері/ обговорюються усі умови рейсу, а також ставка провізної плати на одиницю вантажу або загальна сума фрахту. Договір /чартер/ укладається між судовласником-наймачем, або фрахтувальником. Якщо фрахтування здійснюється на одне конкретне перевезення, то після його закінчення і розвантаження судна-укладачі договору вільні від взаємних обов'язків.

Фрахтування судна на декілька послідовних рейсів передбачає, що фрахтувальник після виконання першого зобов'язаний терміново направити судно на другий, третій та інші рейси. При цьому без погодження з фрахтувальником судно не може бути використаним для проміжних перевезень. Чартер видається на кожен рейс окремо, але спільні умови фрахтування зберігаються. Сума фрахту також сплачується за кожний рейс окремо за обумовленими ставками. Слід пам'ятати, що ставки на кожен рейс можуть змінюватись згідно з сезонними коливаннями.

Грошовим виразом вартості транспортних послуг є ціна перевезення, яка має дві форми: фрахтова ставка і тариф. Фрахтова ставка використовується в трамповому судноплаванні /перевезення вантажів у будь-якому напрямку/ і є ціною, яка визначається для кожного окремого договору за узгодженням сторін і дійсна тільки для цих певних партнерів і на термін даної угоди. Тарифи - система цін на перевезення, що діє в лінійному судноплаванні /рейси на певній лінії/. Ця система цін розробляється лінійною компанією, яка здійснює перевезення, і може застосовуватись будь-яким відправником на термін її існування.

Характерною рисою сучасного етапу розвитку господарства світу є підвищення ролі рекреаційної діяльності (латинське *gesceatio* - перерва, відпочинок, відновлення), як в процесі відновлення фізичного та психоемоційного стану людини, так і загалом у житті суспільства. Щорічно в рекреаційних подорожах беруть участь майже 1/10 населення світу. У структурі споживання населення розвинутих промислових країн витрати на відпочинок та освіту на 18%

перевищують витрати на закупівлю продовольчих товарів і у 2,3 разу - витрати на закупівлю одягу та взуття.

На ринок рекреаційних послуг орієнтуються у своєму розвитку більше 30 галузей матеріального виробництва та сфери послуг. Найбільш великою та впливовою індустрією рекреаційних послуг, що працює досить динамічно і стабільно виступає міжнародний туризм - у 1999 році туристські міграції склали майже 528 млн. чол., що дало змогу отримати 304 млрд. доларів доходу, а це становить біля 7% всього обсягу світового експорту і приблизно 30% від світового експорту послуг.

У структурі світового експорту міжнародний туризм посідає третє місце, поступаючись експорту нафти та автомобілів. Для багатьох країн туризм став най-важливішою статтею доходів у зовнішньоторговому обороті. Він дає Мексиці майже 44% валютних надходжень, Греції - 42%, Іспанії - 41%, Португалії - 28%, Австрії - 23%. Цікаво, що Канада має доходи від туризму вищі, ніж від експорту пшениці. Затрати жителів планети на подорожі зростають до 7,2 млрд. доларів у 2005 р. Щороку у промислово розвинутих країнах на внутрішніх маршрутах подорожує близько 70% населення.

Туристські фірми залежно від об'єму і характеру операцій відіграють певну роль на ринку. Серед них виділяються туристські агентства і фірми-туроператори. Найпоширенішими у світі є туристські агентства, що займаються роздрібним продажем туристських послуг безпосередньо споживачеві-туристові.

Фірми-туроператори є основними суб'єктами світового туристського ринку і входять як складові елементи в транснаціональні корпорації (ТНК), які прямо або опосередковано займаються туристським бізнесом.

Найбільш привабливим і найбільш значним постачальником рекреантів та туристів виступає Європа (майже 60% загальної кількості туристів). Друге і третє місця посідають Північна Америка і країни Азії, відповідно 12-14% кожна. Приблизно 10% загальносвітового обсягу відпочиваючих припадає на Латинську Америку, Африку і Австралію. Ці пропорції між регіонами в цілому залишаються досить стабільними, хоча в останні роки доля країн ЄС дещо знижується, а США та країни Південно-Східної Азії зростає.

Література: 2 (с. 60-69), 5 (с. 337-350); 6 (с.387-440)

Тема 19. Зовнішня торгівля України.

Теми рефератів:

1. Роль і місце України у МПП.

2. Структурні зрушення товарного розподілу зовнішньої торгівлі України.
3. Регіональні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі України.

Методичні рекомендації.

Зовнішня торгівля – це сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що ґрунтується на сукупності експортно-імпортних потоків між країнами світу.

В умовах зростаючої інтернаціоналізації виробництва і глобалізації економічних відносин, рівень розвитку зовнішньої торгівлі є найважливішим чинником успішної інтеграції України в систему світового господарства. З розвитком зовнішньої торгівлі країна має можливість зайняти більш вигідне становище в системі міжнародного поділу праці (МПП). Найважливіші передумова для цього складаються в системі матеріального і нематеріального виробництва і визначаються найважливішими законами розвитку продуктивних сил суспільства. При цьому замкнутість веде країну до відставання (особливо в науково-технічній і виробничій сфері). В той же час прагнення розвивати зовнішню торгівлю стимулює розвиток економіки, підвищує конкурентоспроможність виробленої продукції і сприяє зростанню авторитету і значення країни на міжнародній арені.

За підсумками 2000р. майже 60% продукції чорної металургії призначалось на експорт, кольорової металургії – більш ніж на 71%. В хімічній і нафтохімічній промисловості частка експорту – 72%.

При характеристиці зовнішньої торгівлі особливу увагу слід приділити експортному потенціалу країни. Експортний потенціал – це сукупність обсягу товарів і послуг, які національна економіка може, за певних умов, виробляти для наступної їх реалізації на світовому ринку з метою тримання максимально можливого прибутку. Основою експортного потенціалу України є: по-перше, відносно дешева робоча сила; по-друге, значна мінерально-сировинна база; по-третє, сприятливі кліматичні ресурси; по-четверте, наявність найважливіших базових галузей промисловості; по-п'яте, наявність сучасних технологій і поки що збереженого науково-технічного потенціалу (що особливо проявляється в ракетно-космічному і військово-технічному виробництві); по-шосте, вигідне геополітичне положення України, завдяки якому (в основному за рахунок транспортування нафти і газу) наша країна має постійне додатне сальдо на світовому ринку послуг. В останні роки частка України в міжнародній торгівлі складає 0,3%. За підсумками 2000 року Україна здійснила експортно-імпортні відносини із 191 країною. Найбільшими нашими партнерами за експортом є: Росія (частка – 38% загального експорту України); Китай

(5,4%); Беларусь (5,1%); Німеччина і Туреччина (2,9%); США (2,5%); Італія і Польща (2,4%); Угорщина (2,3%).

Найважливішими торгівельними партнерами України в Африці є – Єгипет і ПАР, в Латинській Америці – Бразилія, Колумбія, Аргентина. Імпорт продукції Україна здійснює із: Росії – 45%; Туркменістану – 8,8%; Німеччини – 5,5%; США – 3%; Польщі – 2,7%; Беларусі – 2,1%.

В товарній структурі експорту України за вартістю переважають: чорні метали – 31,6%; машини і обладнання – 9,6%; вироби із чорних металів – 6,7%; руди, шлаки – 3,8%; електромашини і обладнання – 3,2%; добрива – 3%; цукор – 2,2%; каучук і гумові вироби – 2,1%. В середньому на експорт надходить 30% виробленої в Україні продукції промисловості і сільського господарства.

В товарній структурі імпорту України більше ніж 40% складають такі найважливіші енергоносії, як природний газ і нафта. При цьому Росія постачає 85% енергоносіїв, решта – Туркменістан та інші країни.

Література: 2 (с. 69-77); 3 (с.152-165); 4 (с. 130-175);

Тема 20. Проблеми міжрегіональних торгівельно-економічних відносин.

Теми рефератів.

1. Значення міжнародної торгівлі в умовах глобалізації та регіоналізації світу.
2. Товарний та фінансово-економічний взаємозв'язок між головними центрами міжнародної торгівлі.
3. Проблеми та перспективи вступу України до СОТ в умовах формування глобального ринку.

Методичні рекомендації

Сучасний ринок, за твердженнями провідних вчених-економістів, можна визначити як глобальний взаємовигідний обмін усім, що являє собою економічну, екологічну і соціальну цінність. Формується нова сфера – екологічний бізнес і ринок. Загострення екологічної кризи викликає необхідність впровадження заходів щодо захисту навколишнього середовища, а це, у свою чергу, збільшує попит на прилади і апаратуру для контролю за його становищем, на так звану “екологічну техніку”, на обладнання для переробки ввідходів і вторинної сировини. Зростає міжнародний обіг послуг, пов’язаних з природоохоронними заходами. Ринок “екологічних благ” згідно з прогнозами, посідає перше місце у світовій економіці і в перспективі випередить сферу виробництва. Сучасні “екологічні”

технологія, продукція та екотехніка становлять від 1 до 4% загального обсягу зовнішньої торгівлі країн світу.

Простежується прямий зв'язок між екологічними проблемами держав і їх зовнішньою торгівлею. Розвиток державних і міжнародних природоохоронних програм не тільки сприяє розширенню кількості учасників міжнародного обміну, але й збільшує обсяг товарів і послуг “екологічного ринку”, основними пріоритетними напрямками розвитку якого є:

1. Міжнародна торгівля новими технологічними засобами:

- 1) засоби контролю за станом НПС;
- 2) очисним обладнанням;
- 3) комплексним обладнанням для переробки відходів.

2. Міжнародна торгівля

- 1) відходами;
- 2) вторинною сировиною і товарами, виготовленими з вторинної сировини;
- 3) екологічно чистими товарами споживання.

3. Міжнародна торгівля “економічними послугами”:

- 1) ресурсозберігаючими технологіями;
- 2) ліцензіями на забруднення навколишнього середовища і розміщення забруднюючих виробництв.

Паралельно зі зміною товарної структури міжнародної торгівлі, глобальна, екологічна криза вплинула і на географічний розподіл міжнародних торговельних зв'язків.

Сьогодні збільшується експорт із країн, що розвиваються екологічно “чистих” мінерально-сировинних ресурсів, зростає динаміка обміну вторинною сировиною на готові вироби, на автомобілі та їх запасні частини. Наприклад, Японія повертає США перероблений металобрухт у вигляді екологічно чистих автомобілів з каталітичними нейтралізаторами, а целюлозно-паперова промисловість Тайланду працює виключно на переробленій імпортній сировині, яку експортують США. В країнах, які розвиваються, великого значення набуло впровадження іноземних передових технологій. Корея зосередила всі зусилля для прориву на світовий ринок, перш за все, на таких галузях народного господарства, як хімія, електроенергетика, охорона здоров'я та навколишнього середовища саме на підставі зарубіжних науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок.

Досить часто міжнародні конфлікти виникають внаслідок того, що великі промислові країни виносять свої підприємства на території інших країн, відбувається так званий “експорт забруднюючих речовин”. США та розвинуті країни Європи розміщують галузі з

виробництва і переробки особливо шкідливих і токсичних речовин в Бразилії, Південній Кореї, Індії.

Японські корпорації, які також спеціалізуються на “шкідливому виробництві” заповнюють країни Південно-Східної Азії, Близького і Середнього Сходу та Латинської Америки.

Бажання країн “третього світу”, з одного боку, відновити свої національні економіки і зростання витрат на відновлення навколишнього середовища в розвинутих країнах, з іншого боку, викликають екологічні прорахунки.

Окремі країни прикриваються природоохоронними заходами з метою дискримінації торгових партнерів. Цей негативний фактор торкається всіх груп Країн і відомий під назвами “схований протекціонізм”, або “бар’єри на торгових шляхах”. Виникають перешкоди для експорту товарів із країн, які розвиваються і одночасно в країни з перехідною економікою збільшується імпорт недоброякісних та екологічно небезпечних товарів споживання.

Вирішенню екологічних проблем світового ринку товарів сприятиме створення системи міжнародних і регіональних організацій зі стандартів і якості продукції. Сфера екологічної сертифікації – це, перш за все, сертифікація товарів та послуг.

Нарівні з екологічною експертизою, державним екологічним контролем, системою штрафів за негативний техногенний вплив на навколишнє середовище має сформуватися механізм екологічної сертифікації.

Вже існують сотні міжнародних стандартів ІСО/МЕК (ІСО – Міжнародна організація стандартизації /МЕК – Міжнародна електротехнічна комісія,) в галузі екології. Але назріла необхідність орієнтувати уряди держав у розвитку і здійсненні торгової політики і політики в галузі охорони НПС. Сьогодні ГАТТ/СОТ (Світова організація торгівлі) залишається основним багатостороннім механізмом у регулюванні міжнародної торгівлі. У рамках цієї угоди 145 країн-членів і біля 20 країн-спостерігачів підписали кодекси, які заохочують міжнародну сертифікацію і методика тестування продукції та забороняють дискримінуючі стандарти.

Економічними інструментами вирішення екологічних проблем на світовому ринку виступають штрафи і податки на забруднювачів довкілля. Економічний механізм в галузі торгівлі і охорони навколишнього середовища тісно пов’язаний з торговою політикою, з моделями міжнародних інвестицій з точки зору дотримання угод у галузі екології і розміщенням виробництва.

Література: 2 (с.77-80), 3 (с.114-126) ; 5 (с.53-69)

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Домашня контрольна робота є однією з традиційних досить продуктивних форм підвищення рівня знань студентів заочної форми навчання. Виконання контрольної роботи акцентує увагу студентів на найважливіших розділах і темах курсу дає змогу студентам отримати навички роботи з літературними джерелами, статистичними даними, самостійного їх аналізу та оформлення.

Студент має виконувати той варіант контрольної роботи, який співпадає з останньою цифрою номера залікової книжки студента. Роботи, виконані не за рекомендованим варіантом, не залічуються, наприклад, номеру 970531 залікової книжки відповідає варіант № 1, 970532 - № 2, ..., 970540 - № 10.

Варіанти контрольної роботи, що пропонуються, складаються з трьох питань. Перше з них потребує розгляду загальних теоретичних основ однієї з тем курсу. Друге питання має більш конкретний характер і передбачає детально висвітлення окремих аспектів теми. Використання відповідної статистичної інформації, розгляду сучасних тенденцій розвитку аналізуємих процесів, а також формування висновків аналізу. Третє питання пов'язане з проблемами інтеграції України в світлове господарство, з проблемами та перспективами виходу України на світові ринки окремих товарів та послуг. В окремих випадках, за узгодженням із викладачем, студент може виконати контрольну роботу на загальну тему “Соціально-економічний рівень розвитку і зовнішньоторгівельні зв'язки країни”.

Контрольна робота повинна виявити вміння правильно, стисло та чітко висловлювати матеріал курсу, що студент опанував. Виділяти основні питання теми, обґрунтовувати теоретичні положення цифровими матеріалами і прикладами з сучасної економічної практики. Тому зовсім неприпустимим є механічне списування тексту з підручника і інших матеріалів, що використовуються. Оцінюючи контрольну роботу студента, викладач робить висновок щодо засвоєння основного змісту теми чи наявності проблем і потреби допомоги студентів. Через те зроблені по тексту контрольної роботи і в рецензії до неї зауваження і рекомендації викладача необхідно урахувати в процесі подальшого вивчення курсу.

При оформленні домашньої контрольної роботи необхідно користуватися наступними рекомендаціями:

1. План роботи слід писати на першій сторінці і відповідно до нього викладати всі питання теми.
2. Виконувати контрольну роботу бажано у шкільному зошиті,

сторінки пронумерувати, обсяг контрольної роботи не повинен перевищувати 20-24 сторінки.

3. Використані цитати чи цифрові матеріали необхідно дбайливо звірити з джерелом і вказати прізвище автора, назву, том, місце і рік видання, видавництво, сторінку.
4. Після тексту потрібно дати перелік літератури, що була використана.
5. В кінці роботи повинна бути поставлена дата її виконання та підпис студента.
6. Контрольна робота повинна бути направлена до інституту для рецензування в строки, встановлені деканатом заочного факультету.
7. При повторному подаванні незаліченої роботи на рецензування необхідно додати первинну рецензію до неї.

ТЕМАТИКА І ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ.

Варіант № 1.

1. Теоретичні основи, тенденції та показники розвитку міжнародного поділу праці.
2. Міжнародна спеціалізація та кооперація виробництва, їх форми.
3. Участь України в міжнародній спеціалізації виробництва конкурентоздатних експортних ресурсів на світовий ринок.

Література: 4 /с. 41/, 35 /с.30-49/, 24 /с. 191/, 30 /169-170/,

При викладанні матеріалу даного варіанту необхідно визначити сутність міжнародного поділу праці як об'єктивної основи міжнародних економічних зв'язків і світового господарства, особливості загального, часткового і одиничного видів суспільного розподілу праці. Слід ретельно розглянути теоретичні концепції міжнародного розподілу праці: теорію абсолютних переваг" А.Сміта, "теорію відносних переваг" Д. Рікардо, неокласичну концепцію факторів виробництва Хекшера-Оліна, а також "парадокс Леонтьєва і сучасні теорії зовнішньої торгівлі – теорія зовнішньоторгівельної діяльності фірми., теорія "подрібнення факторів виробництва" (С. Ліндерт), теорія "циклу життя продукту", теорія "міжнародної конкурентоздатності нації". Необхідно вказати основні фактори, що обумовлюють місце країни в системі міжнародного поділу праці, природно-географічні, технічні, соціально-економічні форми їх сучасного прояву, дати аналіз тенденції міжнародного поділу праці.

Далі потрібно визначити поняття "міжнародна спеціалізація

виробництва” і “міжнародна кооперація виробництва”, їх форми і сучасні тенденції розвитку.

Для кількісної оцінки рівня міжнародної спеціалізації виробництва використовують такі показники. Як коефіцієнт відносної експортної спеціалізації, експортна квота, коефіцієнт типів міжнародного поділу праці. В роботі слід їх економічний зміст формули та методу розрахунків.

Участь України в міжнародній спеціалізації виробництва бажано розглянути не тільки фактично на підставі аналізу статистичної інформації про експортно-імпорتنі потоки товарів і послуг, а також і нормативно, з урахуванням зовнішньо-економічного потенціалу країни.

Варіант № 2.

1. Сутність інтеграції. Цілі і форми західноєвропейської економічної інтеграції.
2. Розвиток механізму регулювання інтеграційних процесів. Інститути Європейського Союзу.
3. проблеми та перспективи виходу України на світовий ринок нафти і газу.

Література: 4 /с 42-43, 69, 71-79, 220-225/, 9 /с.52-55, 64-68, 144-147/, 11/с.135, 115-117/, 30/с.98-101, 36-38, 187-191/.

Економічна інтеграція є однією з головних тенденцій глобальної інтернаціоналізації світового господарства. В роботі необхідно розкрити її об'єктивні соціально-економічні і політичні передумови, сутність. Регіональні рівні (рівень окремої компанії та міждержавний рівень). Слід назвати і пояснити чотири етапи становлення і розвитку економічної інтеграції: установа зони вільної торгівлі, митного союзу, економічного союзу і повної інтеграції з єдиною економічною політикою, спільною валютою та органами національного регулювання.

Найбільш повний розвиток економічна інтеграція отримала в Західній Європі. Тому на прикладі західноєвропейської інтеграції потрібно розкрити її конкретні цілі, принципи, форми, здобутки, ефективність. Слід детально розглянути цілі, зміст основних етапів розвитку Європейського Союзу, їх особливості і проблеми, сучасний стан і перспективи процесу західноєвропейської інтеграції.

Висвітлюючи питання регулювання інтеграційних процесів, необхідно визначити склад, функції, повноваження таких інститутів ЄС як Рада Міністрів, Комісія ЄС, Європарламент, Суд ЄС.

Крім ЄС, необхідно розглянути інтеграційні процеси (в межах Європейської асоціації вільної торгівлі, а також в Північній Америці (НАФТА), в Південній Америці (МЕРКОСУР), в Африці (Союз Арабського Магриба), в Східній Азії (АСЕАН), в Євразії (СНД)) їх основні риси, а також визначити відношення України з точки зору інтеграційних угруповань країни.

Варіант № 3.

1. Поняття кон'юктури світових товарних ринків: основні форми проявлення ринкової кон'юктури.
2. Методика аналізу кон'юктури окремого товарного ринку та розробки прогнозу його розвитку.
3. Проблеми та перспективи виходу України на світовий ринок машинобудівної продукції.

Література: 1 /с. 9-11, 50-56/, 4 /с.256-265/, 35 /с.184-205, 419-433/, 24 /с. 161-162/.

При розгляді цієї теми необхідно, перш за все, дати поняття кон'юктури ринку, назвати основні її індикатори і фактори, що впливають на її характеристики.

Далі слід розглянути основні групи показників кон'юктури товарного ринку: 1) показники пропозиції і виробництва товарів, в тому числі: об'єм, структура і динаміка пропозиції, виробничий і сировинний потенціал пропозиції, еластичність пропозиції; 2) показники попиту і споживання, в тому числі: диференційовано по покупцям і регіонам, ступень задоволення, форми утворення, споживчий потенціал, ємність ринку засобів виробництва, предметів споживання та послуг, еластичність попиту; 3) показники пропорційності ринку, в тому числі: співвідношення пропозиції та попиту, товарна структура товарообігу, структура продавців і покупців по регіонах; 4) ціни, в тому числі: їх динаміка по провідних країнах - виробниках і споживачах даного товару, зміна курсів валют, дані про державне регулювання ціноутворення, про вплив монополій на рівень ринкових цін та інше.

При визначенні кон'юктурної оцінки товарного ринку необхідно зупинитися на таких напрямках його аналізу, як виявлення тренду, розрахунок коливань окремих параметрів, циклічності, ризику, рівня ділової активності та ступеня монополізації.

Кон'юктурний аналіз повинен завертатися прогнозом подальшого розвитку ринку, тобто прогнозом виробництва товару, споживання (попиту), прогнозом міжнародної торгівлі, прогнозом динаміки та рівня цін. Тому в контрольній роботі потрібно розглянути

основні підступи до прогнозування показників кон'юктури ринку по окремих розділах інтегрованого прогнозу, методи розробки і верифікації прогнозів, особливості їх застосування.

Варіант № 4.

1. Ціноутворення на світовому товарному ринку. Фактори ціноутворення. Експортні та імпортні ціни.

2. Проблеми регулювання світових цін. Роль ГАТТ/ВТО у регулюванні світових цін на товарних ринках.

3. Проблеми виходу України на світовий ринок зерна. Зовнішня торгівля зерном України і країн СНД.

Література: 1/с. 11-13, 79-81/, 4/с. 18-24, 77-79, 229-231/, 35/с. 106-127/, 24/с.. 350, 351, 354-356/, 30/с. 39-45/.

Висвітлюючи проблеми ціноутворення на світовому товарному ринку потрібно визначити категорії "інтернаціональна вартість" та "інтернаціональна ціна виробництва", "експортна ціна" та "ціна трансферна", "початкова ціна" та "ціна проникнення", а також фактори, які впливають на їх рівень, динаміку, співвідношення. Міжнародні ціни виконують ряд важливих функцій - одержання прибутку, комунікаційно-інформаційну, планову та інші.

Слід розглянути основні методи ціноутворення на світовому товарному ринку - затратний, "двоїстий", (метод граничних витрат), ринково-диференційований.

Далі слід детальніше розглянути процес формування експортної ціни, його логіку і основні етапи: - збір цінової інформації, складання конкурентного листа, коректування цін з урахуванням комерційних поправок, визначення базової ціни.

Оскільки для міжнародної торгівлі характерною є множина цін (тобто один і той же товар може продаватися по різних цінах залежно від місця і терміну його продажу, взаємовідносин між продавцем і покупцем, умов комерційної угоди, характеру ринку, джерел цінової інформації), потрібно пояснити, чому на практиці під світовими цінами розуміють ціни крупних експортно-імпортних угод, що укладені в основних центрах світової торгівлі за готівку в ПКВ, до того ж ринки повинні регулюватися загальним торгівельно-політичним режимом.

При оформленні контракту купівлі-продажу передбачається користуватися твердою ціною, або казною, або рухомою, або з наступною фіксацією. В роботі потрібно детально розглянути зміст

цих методів визначення експортної ціни і сфери їх застосування.

Важливою умовою успішного здійснення зовнішньоторговельних операцій є чіткість і не двозначність термінів, які визначають ціну на різних стадіях її формування - від початкової ціни виробника до роздрібною ціни в країні імпортера. Тому необхідно більше уваги приділити питанню тарифних і нетарифних методів регулювання експортних та імпортних цін на товари, а також зміни цін відповідно умовам контракту на постачання товару в категоріях Інкотермса.

Варіант № 5.

1. Конкуренція і монополізація на світових ринках. Види монополізації діяльності та антимонопольне законодавство.
2. Роль ТНК на світових товарних ринках.
3. Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок непродовольчих товарів.

Література: 4/с. 241-247/, 9/с. 304-311, 95-96, 214, 217/, 35/с. 402-407/, 30/с. 169-173/, 24/с. 153, 145-146, 155, 217-219/.

Конкуренція, або економічне змагання, є докорінна властивість світового ринку, фактор зниження витрат на підвищення ефективності виробництва, удосконалення якості товару. В даному варіанті потрібно визначити поняття конкуренції, її види (міжгалузєва і внутрігалузєва) і основні форми (цінова і нецінова).

Зворотною стороною процесу конкуренції на світовому ринку є монополізація. В роботі потрібно визначити поняття чистої монополії, аргументи до її захисту і проти, назвати основні види монополізації діяльності. Необхідно розглянути особливості діяльності і переваги на світовому ринку таких економічних об'єднань як картельні двори, в тому числі експортні картелі, синдикати, трести, концерни, консорціуми.

Відповідно кількості учасників окремою товарного ринку, ступеню диференціації товару, труднощами вступу до галузі та виходу з неї відокремлюються за ступенем монополізації світового ринку такі типи його структури: монополістичний, олігополістичний, атомістичний. В роботі слід визначити ці поняття, їх характерні риси, надати приклади різних типів ринків.

Законодавче регулювання конкуренції базується на антимонопольних, антитрестовських та антикартельних законах, традиції недобросовісної конкуренції. Слід розглянути історичний аспект питання і зміст американської та західноєвропейської моделі

антимонопольного законодавства, їх цілі, напрямки, санкції. Відрізняють декілька типів міжнародних монополій, ділова активність яких здійснюється в різних країнах через утворення філій і ф'ючерських компаній - багатонаціональна компанія, інтернаціональна, транснаціональна, глобальна компанія. Потрібно визначити їх характерні риси і причини виникнення, надати приклади міжнародних монополій і окремих форм їх діяльності, їх ролі і значення в національному та світовому господарстві.

Варіант № 6.

1. Форми організації міжнародної торгівлі. Роль посередників в її організації.
2. Зустрічна торгівля, міжнародні торги і аукціони, біржова торгівля.
3. Проблеми і перспективи зовнішньої торгівлі України цукром.

Література: 4/с. 73-77, 234-236/. 11/с. 61-69, 133-140, 190-242/. 35/с. 300-314, 326-369/. 24/с. 20, 21, 37, 41-43, 83, 318-319/.

Перш за все слід визначити форми організації міжнародної торгівлі товарами, як найбільш традиційної групи комерційних операцій і детально розглянути особливості та надати приклади експортних і імпорتنих операцій, а також реекспортних і реімпорتنих. Потім в залежності від співвідношень між продавцем і покупцем потрібно виділити операції купівлі-продажу по прямих контрактах і через посередника. В роботі повинно бути визначено, коли і чому частіше за все використовують прямі контакти, якими є їх переваги, особливості, технології. Відносно до ролі посередників в організації міжнародної торгівлі слід перелічити їх функції, сфери використання, переваги і недоліки, принципи вибору посередника, розглянути види міжнародних торгових посередників (дистриб'ютори, комісіонери, консигнатори, агенти, брокери) і дати їх порівняльну характеристику.

Далі в контрольній роботі потрібно визначити поняття і значення зустрічної торгівлі та її основних форм: бартерних операцій, торгівельних і промислових компенсаційних операцій, а також їх окремих видів. Слід зазначити, що на сучасному етапі зовнішньої торгівельні зустрічні операції є одним з основних видів операцій в міжнародному товарообігу і пояснити, в чому полягає причина їх широкого розповсюдження в міжнародній практиці та в Україні.

Для висвітлення питання щодо спеціалізованих форм продажу товарів на міжнародних посередницьких ринках необхідно відокремити групи

товарів, які продаються на товарних біржах, аукціонах, торгах, назвати основні, міжнародні центри біржової і аукціонної торгівлі, визначити сутність, та особливості технології даних форм продажу товарів.

Варіант 7.

1. Сутність і структура системи регулювання світового ринку.
2. Міжнародна координація економічної політики ГАТТ/СОТ і функціональна структура організації. Україна і СОТ.
3. Зовнішня торгівля соняшниковою олією України і країн СНД.

Література: 4/с. 73-74, 226/. 24/с. 91, 373, 150/.

Для висвітлення питань даного варіанту потрібно розглянути цілі і об'єктивні передумови регулювання світового ринку, розкрити зміст основних видів зовнішньоторговельної політики держави — протекціонізму та фрітрейдерства, їх напрямки і умови ефективного застосування.

Далі слід розглянути структуру системи регулювання світового ринку і її важливіші елементи:

- валютну політику, в тому числі структурну і поточну, головні валютно-фінансові інструменти регулювання міжнародних економічних відносин (дисконтна, девізна політика, диверсифікація валютних резервів, режим валютного курсу та ін.);

- митно-тарифне регулювання, в тому числі зміст та порівнювальна характеристика основних митних режимів, система митних тарифів (національні та єдині, адвалерні та специфічні), конвенціональне автономне та договірне мито; антидемпінгові правила та антидемпінгове мито;

- нетарифне регулювання, їх значення та важливіші групи нетарифних обмежень; сутність контингентування, ліцензування, державних закупок, антимонопольного регулювання, їх форми та умови виконання.

Важливу роль в регулюванні світової торгівлі грає Генеральна угода з тарифів і торгівлі і її спадкоємиця (ГАТТ/СОТ). В роботі необхідно визначити її призначення, важливіші принципи функціонування, інституціональний механізм і організаційну структуру. Оскільки діяльність ГАТТ заснована на проведенні багатосторонніх міжнародних переговорів "раундів", слід дати їх перелік, а також детально розглянути питання, вирішені на Уругвайському раунді. Крім того, слід дати оцінку процесу приєднання України до системи ГАТТ/СОТ, який відбувається в межах реформування зовнішньоторговельного режиму України і є одним з найважливіших

факторів забезпечення економічної безпеки і можливій інтеграції до Європейського Союзу, Центральноєвропейської зони вільної торгівлі, інших інтеграційних угруповань, а також отримання торговельних пільг від розвинених країн.

ВАРІАНТ №8.

1. Роль західноєвропейського ринку товарів та послуг, його товарна та регіональна структура, фактори розвитку.
2. Проблеми і перспективи виходу України на західноєвропейський ринок товарів та послуг.
3. Проблеми імпорту кави, какао, чаю в Україні.

Література: 1. /с. 84 – 86/, 4. /с. 42 – 44, 179 – 195/, 9. /с. 141 – 161/,

Для розкриття даної теми потрібно дати кваліфікацію країн Західної Європи за територією, населенням та економічною могутністю, розглянути головні особливості зовнішньої торгівлі країн західноєвропейського регіону. Зовнішня торгівля має центральне місце і грає провідну роль у всій системі зовнішньоекономічних зв'язків. Тому слід дати характеристику ролі країн Західної Європи в товарообороті світу, висвітлити структуру зовнішньоторговельного комплексу, співвідношення імпорту і експорту, їх головні статті. Особливу увагу слід звернути на політику збереження “європейської присутності” у колишніх колоніях, на розширення з ними зовнішньоекономічних зв'язків. Крім того, важливо підкреслити інтенсифікацію господарських зв'язків між державами Західної Європи, насамперед у межах ЄС, що помітно впливає на структуру імпорту і експорту, а також інші фактори: загострення конкурентної боротьби на світових ринках, зміни в структурній політиці, розвиток регулюючих інтеграційних процесів, які охоплюють також зовнішньоекономічну і зовнішньоторговельну сфери.

В роботі необхідно розглянути основні параметри і головні тенденції розвитку найважливіших галузей суспільного виробництва країн Західної Європи і певні зміни в їх сучасній спеціалізації на світовому ринку товарів та послуг. Особливу увагу слід приділити розгляду структурних зрушень у паливно-енергетичному комплексі, причин кризового становища у металургійному комплексі, проблем машинобудування, хімічної промисловості, сільського господарства, високого рівня розвитку транспорту і туризму, а також їх конкурентоспроможності і експортної орієнтації.

Крім товарно-галузевої структури, слід охарактеризувати

регіональну структуру західноєвропейського ринку товарів та послуг, тобто Центральну торговельну зону малої Європи (Франція, Німеччина, Італія), Митну спілку малої Європи (Бенілюкс), Північно-Західну торговельну зону Великої Європи (Великобританія, Данія, Ірландія), Південну торговельну зону країн Великої Європи, Північну зону країн внутрішньої Європи.

Проблеми виходу України на західноєвропейський ринок товарів та послуг слід розглядати в контексті геополітичних пріоритетів нашої держави, з урахуванням традиційної і перспективної експортної спеціалізації виробництва, необхідності структурної перебудови господарства і залучення іноземних інвестицій, підвищення конкурентноздатності вітчизняної продукції і захисту вітчизняного виробника.

ВАРІАНТ №9.

1. Роль Північноамериканського ринку товарів та послуг в розвитку світової економіки. Північноамериканська зона вільної торгівлі, система експортних та імпорتنих квот.
2. Експортна спеціалізація США.
3. Проблеми і перспективи розвитку міжнародного туризму в Україні.

Література: 4. /с.206 – 212/, 9. /с. 198 – 212/, 3 /с.7-9/, 6/ с.39-63/, 5/с.337-350/.

Відповідь на питання даної теми повинна включати розгляд політичних, економічних, природних факторів формування Північноамериканського ринку, сучасні тенденції його розвитку.

Слід визначити і обґрунтувати важливе значення Північноамериканського ринку товарів та послуг в розвитку світової економіки. В роботі необхідно показати поступовість інтеграційних процесів в Північній Америці: спочатку Угода про безмитну торгівлю автомобілями і запчастинами між США і Канадою 1965 р., потім – Угода про вільну торгівлю між США, Канадою та Мексикою 1992 р. НАФТА, насамперед в галузі митних тарифів, нетарифних обмежень, інтеграції ринку сільськогосподарської продукції та автомобілебудування, інвестиційного режиму, а також на перспективах американської інтеграції і створенні панамериканської зони розвитку торгівлі, інвестиційної діяльності, захисту навколишнього середовища країн Півночі та Латинської Америки. Слід підкреслити велике значення торговельно-економічного потенціалу США як інтегратора та лідера спільного регіонального

ринку.

Аналізуючи екологічну ситуацію США, бажано звернути увагу на рівень монополізації економіки країни, універсальну галузеву і товарну структуру промислового виробництва, особливості розвитку і регулювання сільського господарства, економічну політику держави щодо державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, регламентації умов виробництва та якості товарів.

Далі потрібно розглянути структуру експорту товарів та послуг, підкреслюючи зміст його наукоємкості, питомої ваги інформаційних послуг, спеціалізованих товарів, а також впливову роль ТНК у розвитку всіх форм зовнішньоекономічних зв'язків.

ВАРІАНТ №10.

1. Значення азійських регіональних ринків у розвитку світової економіки, фактори та проблеми їх розвитку.
2. Нові індустріальні країни, їх експортна спеціалізація на світовому ринку товарів та послуг.
3. Участь України у світовому ринку транспортних послуг. Проблеми і перспективи фрахтування морських суден Чорноморського пароплавства.

Література: 1. /с. 87 – 88/, 4. / с. 125 – 176/, 9. /с. 112 – 121, 303 – 311, 330, 343 – 355, 380 – 383, 400 – 402/, 3 /с.7-97/, 6 /с.39-63,383-440/.

Оскільки в Азії сформувались та діють декілька регіональних ринків товарів та послуг, в роботі потрібно насамперед надати загальну характеристику країн Азії, а також визначити місце і роль азійських регіональних ринків у розвитку світової економіки, а потім зосередитись на розгляді окремих регіональних ринків: спільного ринку Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР), ринку країн Близького та Середнього Сходу, у тому числі Арабського спільного ринку, субрегіональних ринків країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), країн Південної Азії.

Компанії регіональних ринків Азії потрібно охарактеризувати з точки зору політичних, природних, демографічних та економічних факторів розвитку; особливостей економіки країн регіону, галузевої структури виробництва, місця в системі міжнародного поділу праці, зовнішньоекономічні зв'язки, структура експорту та імпорту. Слід також вказати головні проблеми формування регіональних економічних інтеграційних угруповань країн Азії і перспективи їх подальшого розвитку.

Далі слід перейти до характеристики НІК – нових індустріальних країн (нових індустріальних економік), а саме: розкрити їх загальні критерії та спільні риси, склад групи НІК першого, другого, третього регіонів; передумови їх виникнення, фактори, що сприяють їх динамічному розвитку, особливості поетапної (“ступінної”) індустріалізації, роль держави і ТНК у формуванні великих національних компаній. Після загальної характеристики НІК потрібно детальніше розглянути їх регіональні і національні особливості розвитку (сировинна база, джерела росту, ступінь зовнішньої відкритості та інше), структуру експорту й імпорту, роль у світовому експорті наукомістких промислових товарів.

Загальна тема: “Соціально-економічний рівень розвитку і зовнішньоторгівельні зв’язки країни”.

План.

1. Загальна характеристика країни (до 20% від обсягу роботи).
2. Рівень соціально-економічного розвитку та експортний потенціал країни.
3. Зовнішньоторгівельні зв’язки та значення країни в системі МПП (визначити зв’язок між рівнем соціально-економічного розвитку та зовнішньоекономічною діяльністю країни).

В контрольній роботі у третьому пункті необхідно визначити і проаналізувати основні показники, що характеризують зовнішньоторгівельну діяльність країни:

1. Експортна квота: $K_e = E / \text{ВВП} \times 100\%$
2. Імпортна квота: $K_i = I / \text{ВВП} \times 100\%$
3. Зовнішньоторгівельна квота: $K_{zt} = \frac{1}{2} \text{ЗТО} / \text{ВВП} \times 100\%$
4. $\text{ЗТО} = E + I$
5. $S_{zt} = E - I$

E – експорт, I – імпорт, ВВП – валовий внутрішній продукт, ЗТО – зовнішньоторгівельний оборот.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Семінарське заняття 1.

Тема 1. Світовий ринок товарів та послуг: сутність і структура. /1год/.

1. Поняття “Світовий товарний ринок” та його значення.
2. Товарна, регіональна і соціально-економічна структури світового ринку.
3. Вплив НТР та валютно-кредитних умов на розвиток товарних ринків.

Література: 4,11,15,16,30,31.

Тема 2. Міжнародна економічна інтеграція. /1год/.

1. Соціально-економічна і політична сутність і причини інтеграції.
2. Основні форми інтеграційних об'єднань.
3. Західноєвропейська економічна інтеграція та проблеми розвитку інтеграційних відносин у країнах СНД.

Література: 1,11,13,21,30,32.

Семінарське заняття 2.

Тема 3. Світовий ринок капіталів і праці /2год/.

1. Міжнародна міграція капіталів та сутність експорту капіталу.
2. Функціональна та інституціональна структура світового ринка позикових капіталів.
3. Головні міжнародні фінансові центри та необхідні умови їх функціонування.
4. Економічна природа, форми і основні тенденції розвитку сучасних міграційних процесів.
5. Головні регіони і центри міжнародного притягання і експорту робочої сили.
6. Проблеми трудової міграції і ринку робочої сили в Україні.

Література: 11,14,15,18,21,30,32.

Семінарське заняття 3.

Тема 4. СР паливно-енергетичних товарів /1год/.

1. МПП у світовій енергетиці та виробництво експортних енергетичних ресурсів.
2. Структура споживання паливних та енергетичних товарів у різних країнах світу.
3. Характеристика світового ринку нафти та нафтопродуктів.
4. Світовий ринок газу і фактори формування кон'юнктури газового

ринку.

5. Світові ринки вугілля, електроенергії, урану та інших енергоносіїв.

6. Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок паливно-енергетичних товарів.

Література: 2,6,8,11,13,15,32.

Тема 5. СР дорогоцінних металів і діамантів /1год/.

1. Головні країни – постачальники на світовий ринок золота, срібла, платини та діамантів.

2. Вільний ринок золота, золоті запаси і форми споживання золота.

3. Кон'юнктура світових цін на дорогоцінні метали та каміння.

4. Роль міжнародних акціонерних компаній на ринках збуту дорогоцінних металів та діамантів.

Література: 3,4,9,11,15,16,32.

Семінарське заняття 4.

Тема 6. СР машин, устаткування та товарів тривалого користування. /2год/.

1. МПП у світовому машинобудуванні і експортна спеціалізація окремих регіонів.

2. Формування світових цін на ринках машинобудування та товарів тривалого користування.

3. Характеристика світових ринків автомобілів, комп'ютерів, транспортних засобів, електронної апаратури, сільськогосподарських машин та ін.

4. Діяльність ТНК та методи конкурентної боротьби на ринках машинобудування та товарів тривалого користування.

5. Проблеми і перспективи виходу України на світовий ринок машинобудівної продукції.

Література: 1,9,10,11,14,15,22,25,32.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ

1. Об'єкт, предмет і значення курсу “Світовий ринок товарів та послуг”.
2. Поняття про світове господарство і основні форми міжнародних економічних відносин (МЕВ).
3. Основні показники, що характеризують рівень розвитку зовнішньоторговельних відносин.
4. Фактори, що визначають рівень розвитку зовнішньоторговельних відносин.
5. Поняття про міжнародний поділ праці (МПП). Основні форми МПП та його вплив на розвиток СРТП.
6. Передумови для формування галузей Міжнародної спеціалізації виробництва. Поняття про коефіцієнт відносної експортної спеціалізації.
7. Сутність теорій А.Сміта і Д.Рікардо про МПП.
8. Сутність теорії Хекшера-Оліна і сучасні тенденції розвитку СРТП.
9. Поняття про міжнародну економічну інтеграцію і основні форми регіоналізації та глобалізації світу.
10. Принципи і механізм функціонування Європейського Союзу (ЄС) як основи функціонування Західноєвропейського торговельно-економічного блоку.
11. Загальна характеристика найважливіших інтеграційних об'єднань світу (ЄАВТ, АСЄАН, НАФТА, ЛАІ, АТЕС, ЕКОВАС).
12. Проблеми і перспективи розвитку інтеграційних процесів в світі і СНД.
13. Фактори, що впливають на розвиток світових товарних ринків.
14. Загальна класифікація товарів і регіональна структура світового ринку.
15. Загальна класифікація послуг у відповідності з класифікатором послуг зовнішньоекономічної діяльності.
16. Основні форми міжнародної торгівлі.
17. Основні види угод на реальний і фіктивний товар (“касові”, “з умовою”, “ф'ючерсні”, “хеджування”).
18. Світовий ринок праці і міжнародна міграція робочої сили.
19. Вивіз капіталу і міжнародний кредит.
20. Поняття про валютну і операційну структури світового ринку капіталів.
21. Позичковий капітал і світовий ринок цінних паперів.

22. Загальна характеристика міжнародних економічних і валютно - фінансових організацій та їх вплив на розвиток СРТП
23. Значення МВФ в розвитку міжнародної торгівлі.
24. Міжнародні товарні номенклатури в системі СРТП.
25. Загальна характеристика світового ринку непродовольчих товарів.
26. Світовий ринок мінерально- сировинних ресурсів і матеріалів.
27. Світовий ринок паливно-енергетичних товарів і ресурсів.
28. Світовий ринок дорогоцінних металів і діамантів.
29. Світовий ринок машин і обладнання.
30. Світовий ринок хімічної продукції.
31. Світовий ринок лісових та целюлозно-паперових товарів.
32. Світовий ринок продукції чорної і кольорової металургії.
33. Світовий ринок непродовольчих товарів народного споживання (тканини, взуття, трикотаж, і т.д.).
34. Світовий ринок промислових товарів довготермінового використання.
35. Загальна характеристика світового ринку продовольчих товарів.
36. Світовий ринок зернових культур.
37. Світовий ринок м'ясо-молочної продукції.
38. Світовий ринок цукру і напоїв.
39. Світовий ринок риби і рибопродуктів.
40. Світовий ринок чаю, кави і какао.
41. Світовий ринок плодів, овочів, прянощів і олій.
42. Загальна характеристика світового ринку послуг.
43. Поняття про валютну систему. Основні елементи і характерні риси сучасної світової валютної системи.
44. Значення і умови надання міжнародних кредитів в системі розвитку світового ринку товарів та послуг.
45. Вплив прямих інвестицій на розвиток національних ринків.
46. Особливості залучення і використання іноземних інвестицій та їх значення в розвитку економіки України.
47. Значення транснаціональних корпорацій (ТНК) і міжнародних картелів (МК) в системі світового ринку товарів та послуг.
48. Світовий ринок озброєнь і ракетно-космічної продукції.
49. Зовнішньоекономічні зв'язки і спеціалізація України на світовому ринку товарів та послуг.
50. Сутність глобалізації та її значення в розвитку СРТП.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

І. Основна література

1. Світовий ринок товарів та послуг: Навчальний посібник. /Під загальн. ред. А.А. Мазаракі. – К.: 1994.-80с.
2. Світовий ринок товарів та послуг: товарна структура: Навчальний посібник. /Під загальн. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київськ. Державн. Торгов. – економ. Університет, 1996.-82с.
3. Світовий ринок товарів та послуг: регіональна структура: Навчальний посібник. /Під загальн. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Видавн. Центр КДТУ, 1998.-168с.
4. Соколенко С.И. Современные мировые рынки и Украина. – К.: Демос, 1995.-330с.
5. Дадалко В.А. Мировая экономика: Учеб. пособие. – Мн.: «Ураджай», 2001. – 592 с.
6. Фомичев В.И. Международная торговля: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2000.-446с.
7. Внешнеторговые сделки. /Составитель И.С. Гринько. – Сумы, 1994.-464с.
8. Есипов В.Е., Маховикова Г.А. Ценообразование на мировом рынке. – М.,1992. –374с.
9. Економіка зарубіжних країн: Підручник. / За ред. А.С. Філіпченка. – К., 1996.-416с.
10. Левшин Ф.М. Мировой рынок: конъюнктура, цены, маркетинг. – М., 1993.-412с.
11. Герчикова И.Н. Международное коммерческое дело: Учебник. – М.: Банки и Биржи, 1996.-382с.
12. Соколенко С.И. Глобальные рынки XXI столетия: перспективы Украины. – К., 1998.-657с.

ІІ. Додаткова література.

13. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999.-790с.
14. Меркулов И.Д. Внешнеэкономические связи и международная коммерческая деятельность. – М., 1992. –470с.
15. Мировые рынки продовольственных товаров: Справочник. – М., 1992.-253с.
16. Мировые рынки сырья и изделий легкой промышленности – М., 1991.-277с.
17. Мировой рынок и развивающиеся страны. /Редкол. В.М. Соколикский др. – М., 1991.-371с.
18. Фаминский И.П. современная международная торговля. – М., 1991.-231с.

19. Услуги в системе мировой торговли. / Под ред. Н.В. Никифорова. – 1990.-271с.
20. Современные биржи и посреднические операции. – М., 1992. – 210с.
21. Линдерт П.Х. Экономика мирохозяйственных связей. – М., 1992.-517с.
22. Портер М. Международная конкуренция. – М., 1993.-485с.
23. Хойер В. Как делать бизнес в Европе. – М., 1992. –318с.
24. Основы внешнеэкономических знаний: Словарь-справочник. /Состав С.И. Долгов и др. – М., 1990,1993. –470с.
25. Николаев Д.С. Международные транспорт и фрахтовые операции. – М., 1990.-323с.
26. Бизаче А. Большой европейский рынок 1993г. – М.,1991.-285с.
27. Грин А.А., Зимин И.Н. Импорт сырья: проблемы и перспективы. – М., 1993.-197с.
28. Бункина М.К. валютный рынок. – М., 1995. –437с.
29. Как продать ваш товар на внешнем рынке: Справочник. /Отв. Ред. Ю.А. Савинов. – М., 1990.-570с.
30. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник. – К., 1994.-376с.
31. Дергачев В.А. Геополитика: Учебное пособие для студентов специальн. «Мировая экономика», «Международные отношения» и др. – К., 2000. –416с.
32. Кочетов Э.Г. Геоэкономика (Освоение мирового экономического пространства) Учебник для студентов специальности «Мировая Экономика». – М., 1999.-480с.
33. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование: Учебник для вузов. – М., 2000. –352с.
34. Экономическая теория национальной экономики и мирового хозяйства. Политическая экономия: Учебник. Под ред. А.Г. Грязновой. – М., 1998.-573с.
35. Основы внешнеэкономических знаний. /Под ред. И.П. Фаминского. – М.: Межд. Отношения, 1994.-575с.
36. Статщорічник України за 2000-2002 рік – К.: “Техніка”, 2001,2002. –557с.
37. Мировая экономика и международные отношения. Щомісячний науково-практичний журнал за 2000-2003 рік.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ	4
ПРОГРАМА КУРСУ	8
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	15
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ	26
ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	61
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	73
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ (ЗАЛІКУ) ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ	75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	77